Кр

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1986 чылдың январь 25 суббота
№ 21 (13021)
1925 чылда үнлезилеттинген.
Өртээ 3 көпеек.

СЭКП ТК-ның Политбюрозунда

СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң ээлчеглиг хуралынга 1985 чылда ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планын болгаш он бирги беш чылдың онаалдаларын чедиишкинниг күүседир, СЭКП-ниң XXVII съездизин төлептиг уткуур дээш эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның, крайларның, областарның, хоорайларның, автономнуг округтарның, хоорай болгаш кедээ районнарның, каттышкыннар, бүдүрүлгелер, организациялар, албан черлериниң коллективтериниң, колхозтарның болгаш совхозтарның Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының түңнелдериниң дугайында айтырыгны чугаалашкан.

Бо айтырыг талазы-биле СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалында СЭКП-ниң XXVI съездизиниң, СЭКП ТК-ның апрель (1985 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин күүсетпишаан, чурттуң ажылчы чоннары улус ажыл-агыйының эң чугула адырларын хөгжүдеринге, ооң материал-техниктиг баазазын быжыглаарынга кескү түңнелдерни чедип алганын демдеглээн. Чоннуң амыдыралының материалдыг болгаш культура деңнели бедээн, чурттакчы чонунуң боттуг орулгалары өскен.

СЭКП ТК-ның апрель болгаш октябрь (1985 ч.) Пленумнарының шиитпирлерин удуртулга болдургаш, чурттуң социал-экономиктиг хөгжүлдезин шапкынчыдарынче угланган партияның угланыышкынын боттандырар талазы-биле организакчы болгаш масса-политиктиг ажылды күштелдиреринге, ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыын бедидеринге, эртем-техниктиг дешпилгени дүргедедиринге шиитпирлиг эргилдени күжениишкинниг чедип алырын, СЭКП-ниң XXVII съездизинге белеткелдиң хайныктырып үндүргени чогаадыкчы кедүрлүүшкүнүү долу ажыглаарын партия, совет, профэвилел, комсомол болгаш хөй-ниити органнарынга даасkан.

Чурттуң ажылчы чоннары социалистиг чарышты хөгжүтпүшаан, ажылдың бедик темпизин болгаш деңнелди чоруун хандырып, 1986 чылдың болгаш он ийиги беш чылдың пландарын күүседир болгаш ажыр күүседир, бистиң Төрээн чуртувустуң экономиктиг күчүзүн быжыглаар дээш бүгү чүүлдерни кылыр дээрзинге бүзүрел илергейлеттинген.

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл туктары, тураскаалдыг демдектери-биле шаңнаткан болгаш ССРЭ-ниң УАЧД-де Бүгү-эвилел Хүндүлел самбыразынга киирген күш-ажылчы коллективтерниң даңзызын парлалгага чырыдар.

СЭКП ТК-ның Политбюрозу күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар, арагалаашкынны болгаш алкоголизмни узуткаар дугайында партияның база чазактың доктаалдарының күүсеттинип турарын чугаалажып көргеш, партия, совет, ажыл-агый, хоойлу-дүрүм камгалаар органнар, хөй-ниити организациялары бо талазы-биле чер-черге идепкейлиг ажылды калбартып чорутканын демдеглээн. Ап чоруттунуп турар хемчеглер совет кижилерниң чүүлдүгзүнүүшкүнүн болгаш деткиишкинин ап турар. Ооң-биле чергелештир чамдык республикаларда, крайларда база областарда арагалаашкын болгаш алкоголизм-биле демиселдиң айтырыгларынче кичээнгей кошкап, сагыш дaaмайлаар, кылдынган ажылды хөөредир фактыларның барын чоруткан хыналда көргүскен. Арагалаашкынга хандыкшылдыг ийикпе азы арагалаар чорукка идиг берип турар кижилерни долгандыр эптеш чок байдал чамдык черлерде тургустунмаан. Күш-ажылдың сагылга-чурумунуң үрекчилеринге болгаш арагачыларга хамаарыштыр хоойлуда көрдүнген, чурум үрээни дээш, хемчег алырының, административтиг болгаш хөй-ниитиниң салдарын чедирериниң хемчеглерин долузу-биле ажыглавайн турар.

Күш-ажылдың сагылга-чурумун улам ыңай быжыглаар, арагалаашкынны болгаш алкоголизмни узуткаар, чуртка чер болганга кадык чаагай болгаш арага ишпес амыдыралдың байдалы тургустунзун дээш угланыышкынны амыдыралга чайгылыш чокка база быжы-биле чорударын партия, совет, профэвилел болгаш комсомол органнарынга сүмелээн.

Персоналдыг электроннуг-санаалга машиналарын бүдүрерин организастаар, амыдыралдың үн бижиир болгаш катап дамчыдар аппаратураларын белеткээр талазы-биле материал-техниктиг баазазын хөгжүдер дугайында айтырыгларны Политбюроның хуралынга чугаалажып көрген.

1986—1990 чылдарда Тбилиси хоорайның хоорай ажыл-агыйын улам ыңай хөгжүдер талазы-биле СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын хүлээп алган. Грузияның найысылалының ажылчы чоннарының амыдыралының байдалын экижидеринге ол доктаал идиг бээр.

СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң хуралынга СЭКП-ниң XXVII съездизинге белеткелдер-биле холбашкан шиитпирлерни хүлээп алган, экономиктиг болгаш социал политиканың, Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың тайбыңны болгаш улустарның айыыл чок чоруун хандырарынче угланган даштыкы шугумун чоорудуп турарының өске-даа чамдык айтырыгларын чугаалажып көрген.

Эвилелдешкен республикаларның компартияларының съездилеринде

ҮЕНИҢ НЕГЕЛДЕЗИНГЕ ДҮҮШТҮР

ФРУНЗЕ, январь 23. (СЭТА). Съезд мурнунуң документилеринде идип үндүрген социал-экономиктиг сорулгаларны шиитпирлээриниң тодаргай программазын республиканың коммунистери Киргизияның Компартиязының XVIII съездизинге чугаалажып көрген.

Отчёттуг илеткелди Киргизияның Компартиязының бирги секретары А.М. Масалиев кылган.

Партия комитеттериниң болгаш организацияларның, күрүне болгаш хөй-ниити органнарының дайынчы аргашинээзин кедүрер, партия организация бүрүзүнүң, коммунист бүрүзүнүң идепкейин бедидер херек деп, ол чугаалаан.

Республика он бирги беш чылдың онаалдаларының хөй нуруузун күүсеткен, чурттуң чаңгыс аай улус ажыл-агый комплекизиниң хөгжүлдезинге ооң улуг салыышкыны кевүдээн. Ынчалза-даа чаа негелделерге дүүштүр чедип алдынган чүүлдү үнелеп көөр болза, ниити саннар артында дыка улуг четпестер болгаш чедир кылдынмаан чүүлдер хөй деп съездиге демдеглээн. Экономиканың кол-кол адырларын интенсивтиг хөгжүлдениң оруунче шилчидерин оожум боттандырып турар. Ниитиниң күш-ажылының бүдүрүкчүлүү беш чыл иштинде чүгле 9 хуу өскен. А кедээ ажыл-агыйда ол харын-даа чавызаан. Эртем-техниктиг хемчеглерге хөреңгилер үндүрүп бээрин барымдаа чокка кызырган.

Сөөлгү чылдарда Киргизияның Компартиязының ТК-зы ажылчы чон ортузунга организакчы, масса-политиктиг ажылды кошкаткан, хөй кижилер киришкен үргүлчүлелдиг хуралдар кылырынче кирген турган. Ажыл-агый айтырыгларының талазы-биле чүс-чүс доктаалдарны хүлээп ап турган, ынчалза-даа оларның күүселдезинге эргежок чугула контрольду тургуспайн келген. Чамдыкта ТК-ның бюрозу, секретариады ажыл-агый органнарын солуй бээр турган. Экономиканы хөгжүдеринде улуг чазыгларны хөйге дыңнатпас, республиканың парторганизациязының ажылын шүгүмчүлекчи ёзу-биле көрбес, чедиишкиннерни немей хөөредир чүүлдер турган. Республиканың Компартиязының ТК-зының пленумнарынга адаандан принципиалдыг шүгүмчүлел чок, ТК-ның секретарьларының, бюро кежигүннериниң, килдистер эргелекчилериниң аттарынга колдуунда кандыг-даа шүгүмчүлел кылдынмайн келген.

Четпестерни айтып тура, съездиниң делегаттары кадрлар-биле ажылдың ленинчи стилин республикага хажыдып турганын демдеглээннер.

Он ийиги беш чылдың эгелээни-биле кады бис совет ниитилелдиң хөгжүлдезиниң шынар талазы-биле чаа үе-чадазынче кирип турар бис деп, делегаттар демдеглээннер. Республиканың партия организациязы күш-ажылчы коллективтерниң бүгү курлавырларын мобилизастаар, оларны экономиканы интенсификастаарынче, участок бүрүзүнге ажылдың ажыктыын бедидеринче, таарымча чок чүүлдерни чүткүлдүг узуткаарынче углаар ужурлуг.

ЧАРЫШ ТИИЛЕКЧИЛЕРИНГЕ ДЕҢНЕЖИҢЕР!

СЭКП обкомунда, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде, профоблчөвүлелде болгаш ВЛКСМ обкомунда

Он бирги беш чылда болгаш 1985 чылда республиканың районнарының, хоорайларының болгаш үлетпүр бүдүрүлгелериниң, тудугнуң, транспорттуң болгаш харылзааның, садыгның, чонга коммунал-амыдырал хандырылга ачы-дуза чедирилгезиниң коллективтериниң социалистиг чарыжының түңнелдери

Он ийиги беш чылдың болгаш 1985 чылдың планын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседиринге чамдык эки түңнелдерни, социалистиг чарышты калбартып тургаш үлетпүр, бүдүрүлгелер, тудуг, транспорт болгаш харылзаа организациялары, садыг болгаш коммунал-амыдырал хандырылга коллективтери чедип алган.

Республиканың үлетпүрү бүдүрүүшкүнүнүң хемчээлин улгаттырарының, продукция сайгарарының болгаш ооң бот-үнезин чиигедирииниң, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планын күүседипкен. Бо үе дургузунда бүдүрүүшкүн хемчээли 14,6 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 14 хуу өскен. Беш чыл планындан ажыр 470 муң тонна хөмүр-дашты казып тыпкан, 2,1 муң тонна сорттуг даг-дүгүң, 4,6 муң тонна чалаң сүт продукциязын бүдүрген, 14,2 миллион киловатт-шак электри энергиязын ажылдап кылган. 48 үлетпүр-бүдүрүлге беш чыл планын хуусаа бетинде дооскан. Оларның арразында «Каа-Хем» хөмүр-даш разрези, Тываның электри четкилери, Кызылдың дааранылга фабриказы, сүт комбинады, «Тыва кобальт» комбинат дээш өске-даа бүдүрүлгелер бар.

1800 километр электри дамчыдар шугумнарны, Кызыл-Мажалыкта сүт заводун, 239 муң баш кирер мал кажааларын, 477 муң дөрбелчин метр чуртталга шөлүн, 8,3 муң олуттуг школаларны, 3,7 муң оруннуг уруглар албан черлерин, 607 оруннуг эмнелгелерни, 2,3 муң олуттуг клубтарны болгаш Культура бажыңнарын ажыглалга киирген.

Транспорт болгаш харылзаа, чуртталга-коммунал ажыл-агый, чоннуң амыдырал хандырылга адырлары кол техника-экономиктиг көргүзүглер талазы-биле беш чылдың планныг онаалдаларын күүседипкен.

1985 чылда республиканың үлетпүр бүдүрүлгелери продукцияны бүдүрер болгаш сайгарар, ооң бот-үнезин чиигедир болгаш шынарын экижидер, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, чоннуң хереглел барааннарын пландан ажыр бүдүрер, ажыл шагының чидирин эвээжедир талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин боттандырган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер болгаш тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнезин чиигедир хүлээлгезин тудуг организациялары күүсеткен. Чүък сөөртүрүнүң, сөөртүлгелерниң бот-үнезин чиигедирииниң, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң болгаш ачы-дуза чедирериниң талазы-биле хүлээлгелерин эрткен чылын ниити ажыглалдың автотранспорт бүдүрүлгелериниң, Енисей хем пароходствозунуң Кызыл район эргелелиниң, харылзааның бүдүрүлге-техниктиг эргелелиниң коллективтери күүсеткен. 1985 чылда социалистиг хүлээлгелерин В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинат, «Тыва тудуг» тресте № 48 тудуг эргелели, Кызылдың № 2 АТБ-зи, Кызылдың үлетпүр барааннар садыы, чонга амыдырал хандырылга ачы-дуза чедирилгезиниң Каа-Хем бүдүрүлге эргелели болгаш өске-даа коллективтер чедиишкинниг боттандырган.

Ооң-биле чергелештир чаа продукция бүдүрер болгаш сайгарар талазы-биле беш чыл планын Барыын-Хемчик болгаш Тес-Хем районнарның бүдүрүлгелери күүсетпээн. Бүдүрүлге фондуларын долу эвес ажыглаанындан беш чыл дургузунда 20 миллион рубльдиң үлетпүр продукциязы чедир бердинмээн. Тудуг организациялары 121 миллион рубльдиң капитал салыышкыннарын шиңгээдип албаан, 201 миллион рубльдиң кол фондуларын ооң иштинде 140 муң дөрбелчин метр чуртталга шөлүн ажыглалга киирбээн. Автомобиль, агаар, хем транспортунда болгаш ачы-дуза чедирилгезиниң адырларында бар курлавырларны долу ажыглаваан.

Керээ ёзугаар продукция чедирилгезиниң талазы-биле 1985 чылда социалистиг хүлээлгезин үлетпүр күүсетпээн. Продукция бүдүрерин 5, ону сайгарарын 3, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрерин 14 бүдүрүлге күүсетпээн. Бүдүрүлге күчүлерин, чурттalга бажыңнарын болгаш өске-даа объектилерни ажыглалга киирер хүлээлгезин, капитал салыышкынны шиңгээдип алыр болгаш доостунмаан тудугнуң хемчээлин эвээжедир планын тудуг организациялары күүсетпээн. Автопарктың техниктиг белен чоруун бедидерин, хоорайлар арразының болгаш хоорай иштиниң автобустарының доктаамал шимчээшкинин ниити ажыглалдың автотранспорт бүдүрүлгелериниң коллективтери чедип албаан.

Саарылга чарыгдалын эвээжедир, барааннны үүрмектеп садар талазы-биле хүлээлгелерин күрүне болгаш кооператив садыының организациялары күүсетпээн. Материалдыг бараан курлавырларының кадагалалын боттандырбаан. Амыдырал хандырылга, Чуртталга-коммунал ажыл-агый министерстволарының бүдүрүлгелери болгаш организациялары ачы-дуза чедирилгезиниң чаа хевирлерин шиңгээдип албаан, бажыңнарга газ салырын боттандырбаан.

1985 чылда Күрүне планын Кызылдың пиво, алгы заводтары, Чадааннның хлеб заводу, Шагаан-Арыгның райүлетпүр комбинады, «Тыва тудуг» трест, Кызылдың аъш-чем садыы күүсетпээн.

Кызыл хооркому, партия райкомнары, «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелинде болгаш «Тыва кобальт» комбинатта парткомнар, хоорракүүскомнар, ажыл-агый органнарының удуртукчулары партия, профэвилел, комсомол организацияларының, күш-ажылчы коллективтерниң күжүн эртем-техниктиг дешпилгени дүргедедиринче, бүдүрүлгениң ажыктыын бедидеринче, бүдүрүлге күчүлерин, иштики курлавырларны долу ажыглаарынче, камналгалыг болуруп чедип алырынче болгаш бүдүрүлгениң, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаарынче мөөңнеп шыдаваан.

СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, профоблчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому он бирги беш чылда болгаш 1985 чылда социалистиг чарыштың тиилекчизи деп санааш, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун болгаш акша шаңналдарны дараазында черлерге тыпсырын доктааткан:

ХООРАЙЛАРДАН БОЛГАШ РАЙОННАРДАН

Үлетпүр продукциязын бүдүрериниң хемчээлиниң талазы-биле беш чыл планын 101,9 хуу, ону сайгарарын 105,5 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 113,1 хуу, үүрмектеп бараан садарын 101,4 хуу, чонга ачы-дуза чедирилгезин 104,7 хуу күүсеткен **Тожу районга;**

ҮЛЕТПҮР БҮДҮРҮЛГЕЛЕРИНДЕН

Үлетпүр продукциязын бүдүрериниң беш чыл планын 100,8 хуу, ону сайгарарын 101,9 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 103,6 хуу күүсеткен **В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинатка;**

ТУДУГ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНДАН

Тудуг-монтаж ажылдарының хемчээлиниң талазы-биле беш чыл планын 100 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 101,7 хуу күүсеткен **«Тыва тудуг» трестиң № 48 тудуг эргелелинге;**

ТРАНСПОРТ БОЛГАШ ХАРЫЛЗАА БҮДҮРҮЛГЕЛЕРИНДЕН

Чүък сөөртүрүнүң беш чыл планын 107,2 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 101,5 хуу боттандырган **Кызылдың № 2 АТБ-зиниң коллективинге;**

САДЫГ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНДАН

Үүрмектеп бараан садарының беш чыл планын 100 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 23,5 хуу өстүрген **Кызылдың үлетпүр барааннар садынга;**

ЧОНГА КОММУНАЛ БОЛГАШ АМЫДЫРАЛ ХАНДЫРЫЛГА АЧЫ-ДУЗА ЧЕДИРИЛГЕЗИНИҢ БҮДҮРҮЛГЕЛЕРИНДЕН

Ачы-дуза чедирилгезиниң хемчээлиниң беш чыл планын 102,2 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 101,1 хуу күүсеткен **Каа-Хем районнуң амыдырал хандырылга бүдүрүлге эргелелинге.**

Тываның электри четкилериниң, «Тыва септелге тудуг» трестиң, Тыва авиабүдүрүлгезиниң, Мөңгүн-Тайга райпозунуң, амыдырал хандырылганың Өвүр район бүдүрүлге эргелелиниң, Тыва коммунэнергонуң коллективтериниң эки ажылын демдеглээн.

Он бирги беш чылдың болгаш 1985 чылдың планнарының болгаш социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезин бүгү талалыг сайгарып, улус ажыл-агыйларының бүгү адырларын моон-даа сөңгаар хөгжүдериниң, эртем-техниктиг дешпилгениң чедиишкиннерин, бар бүдүрүлге күчүлерин долу ажыглаар, сагылга-чурумну, организастыг чорукту болгаш корум-чурумну, камналга чурумун быжыглаар талазы-биле хемчеглерни алырын Кызыл хооркомунга, партия райкомнарынга, «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелинде болгаш «Тыва кобальт» комбинаттың парткомнарынга, министерстволарга, ведомстволарга, хоорракүүскомнарга, партия эге организацияларынга, профэвилел болгаш комсомол организацияларынга даасkан.

Партияның XXVII съездизин төлептиг уткуур, 1986 чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде дооzар дээш социалистиг чарышты калбарткан мурнакчы бүдүрүлге коллективтериниң эгелээшкинин калбаа-биле нептередир.

ЧАҢГЫС ААЙ ПОЛИТХҮНДЕ

Дүүн бүгү республикага политхүн «СЭКП-ниң XX область конференциязының материалдарын ажылчы чонга таныштырары» деп чаңгыс аай темага эрткен. Партия, совет ажылдакчылар, ажыл-агыйның удуртукчулары бүдүрүлгелер, ажыл-агыйлар, күш-ажылчы коллективтерге барып чедип, кижилер-биле чугаа кылып, партияның XX область конференциязының материалдарын чонга таныштырып, калбак тайылбыр ажылын чоруткан.

Бай-Тайга районунга ындыг чаңгыс аай политхүн организастыг эрткен. 25 кижи составтыг партия активиниң кежигүннери 5 бөлүк болуп алгаш, аңгы-аңгы ажыл-агыйларже, чурттакчылыг черлерже аъттанган. СЭКП райкомунуң бирги секретары А. С. Дембирел удурткан бөлүк ыраккы «Кара-Хөл» совхозка барып чедип, ында малчыннар, кадарчылар, Дапсы-Аксы суурнуң чурттакчыларынга конференцияның материалдарынга хамаарыштыр тайылбыр ажылын чорудуп, ында кыштаглаашкынның чоруп турары-биле таныжкаш, чамдык практиктиг дузаны чедирген. Районнуң улус депутаттарының күүскомунуң даргазы В. Х. Сүге-Маадыр «Мурнакчы» совхозтуң ажыл-ишчилеринге конференцияның материалдарын таныштырган.

* * *

Партия Эрзин райкомунуң бирги секретары А. Ч. Монгуш «Кызыгаар» совхозтуң сүт-бараан фермаларын, малчын коданнарын кезип, чон-биле ужуражып, партия областың конференциязының шиитпирлеринге дүүштүр ажылды эде тургузарының аргаларын оларның-биле сүмелешкен. Партия райкомунуң ийиги секретары К. А. Монгуш «Чаа орук» совхозтуң ажыл-ишчилери, Бай-Даг суурнуң чурттакчылары-биле ужурашкаш, чон-биле беседаны кылып, оларның негелде, хомудалдарын өөренип көрүп, олар-биле сүмележип, сорулгаларны салган. Партия райкомунуң өске активи районнуң бүдүрүлгелер, албан черлеринге, организацияларынга барып чедип, XX область конференциязының материалдарынга хамаарыштыр чон ортузунга тайылбыр ажылын чоруткан.

* * *

Каа-Хем районга чаңгыс аай политхүн бедик организастыг деңнелге эрткен. Партия, совет ажылдакчылар, ажыл-агыйның удуртукчулары күш-ажылчы коллективтерниң кежигүннери-биле ужуражып, чамдык бар четпестерни чайладырының оруун айтып, күш-ажылчы массаларны он ийиги беш чылдың баштайгы чылының планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүседириниң, арга-курлавырларны долу ажыглап, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң, продукцияның шынарын экижидериниң эргежок чугулазын чугаалашкан.

Ындыг чаңгыс аай политхүннер Кызыл, Туран, Шагаан-Арыг, Ак-Довурак хоорайларга, республиканың бүгү булуңнарынга эрткилээн. Чон ортузунга эрттирип турар чаңгыс аай политхүннер кижилер-биле харылзажырының, оларның негелде, хомудалдарын өөренип көөрүнүң, партияның чон мурнунда салып турар сорулгазын кижи бүрүзүнге чедир тайылбырлаарының бир эки аргазы апарган.

ЧУРУКТА: (оң таладан) Мөңгүн-Тайга районда Мөген-Бүрен ортумак школазының башкызы, ында партия эге организациязының секретары Татьяна Байыровна Иргит, Мугур-Аксында харылзаа бөлдириниң ажылдакчызы, партия эге организациязының секретары Татьяна Иргитовна Демчик.

Боттарының коллективтеринде партийжи организастыг, идеологтуг, политикажи кижизидилгелиг ажылды багай эвес башкарып, коммунистерни болгаш комсомолчуларны шалыпчы болгаш чогаадыкчы ёзу-биле ажылдаарынче, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаарынче, СЭКП-ниң XXVII съездизинге алдар болдурган социалистиг чарышты калбартырынче бүгү күштү мөөңнеп турарлар. Ооң уламындан олар эрткен чылда багай эвес көргүзүглерни чедип алганнар.

Т. Б. Иргитке болгаш Т. И. Демчикке Мөңгүн-Тайганың коммунистери аажок улуг бүзүрелди көргүскениниден олар чоокта чаа партияның XX область конференциязынга делегаттар болуп киришкен.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

Национальн
краеведч
отдел

СЭКП-НИҢ XXVII СЪЕЗДИЗИНГЕ УТКУШТУР

Съезд мурнунуң документилерин чугаалажып тур бис

ЭКОНОМИКТИГ ДАШТЫКЫ СТРАТЕГИЯВЫС

Төлевилелин бүгү чуртта амгы үеде чугаалажып турары СЭКП-ниң Программазының чаа эдилгезинде ССРЭ-ниң экономиктиг даштыкы стратегиязын сайзыраңгайжыдарының, күш-ажылдың делегей хуваалдазының эргаларын, хамыктың мурнунда социалистиг экономиктиг интеграцияның артык күштерин долузу-биле ажыглаарының оруктары тодараттынган.

Күш-ажылдың делегей хуваалдазынга киржилге болза ниитилелдиң күш-ажылының камналгазының кол аргазы, эртем-техниктиг депшилгени дүргедедириниң болгаш чурттуң бүдүрүкчү күштерин сайзыраңгайжыдарының эргежок чугула негелдези болур дээрзин Совет Эвилели барымдаалап көрүп турар. Социалистиг чурттарның чаңгыс эвин болгаш ырак каттыжыышкынын быжыглаарынга, национал-хосталгалыг шимчээшкиннерни деткиирнинге, хосталган күрүнелер-биле кады ажылдажылгага, үлетпүр талазы-биле сайзыраңгай капиталистиг чурттар-биле ажыл-херекчи харылзааларны быжыглаарынга ол демнежилгениң хөгжүлдези дузалаар ужурлуг.

Совет Эвилели делегейде садыглажылга талазы-биле эң улуг күрүнелерниң бирээзи болу берген. 145 чурт-биле ол садыг харылзаалыг. Сөөлгү беш чылда (1980—1984 чылдар) ооң даштыкы садыг саарылгазы 1,5 катап өскен. Совет даштыкы садыгның планныг, деңдески онзагай байдалдыг делегейниң экономиктиг харылзааларынга Совет Эвилелиниң ролюн күштелдирген.

1986—1990 чылдарда болгаш 2000 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг база социал хөгжүлдезиниң Кол угланыышкыннарының төлевилелинге дүүштүр Совет Эвилели бодунуң экономиктиг даштыкы болгаш эртем-техниктиг харылзааларын улам ханыладыр, экспорт болгаш импорт структуразын сайзыраңгайжыдар. Ол хамыктың мурнунда социалистиг чурттар-биле кады ажылдажылгага хамааржыр, ук кады ажылдажылга ниити эрге-ажыктарга үндезилеттинген болгаш бүгү талалыг база бот-боттарынга ажыктыг болуп турар. Социалистиг чурттарның совет даштыкы садыг саарылгазында үлүү амгы үеде 60 хуу чедир өскен.

Совет Эвилели он ийиги беш чылда акы-дуңма социалистиг чурттар-биле харылзаазын бүгү талазы-биле сайзыраңгайжыдар. ЭДЧ кежигүннери чурттар-биле эң улуг хемчээлдиг объектилерни тударын боттандырары көрдүнген.

Эртем-техниктиг депшилгени шапкын дүргедедиринге социалистиг чурттарның нииити сонуургалдыын барымдаалап көргеш, ЭДЧ-ниң талазынга коллективтиг биле ажылдап кылдынган шиитпирлерге үндезилээш мурнакчы техниканы, технологияны болгаш материалдарны тургузарынга база чептередиринге кооперацияны калбартыры көрдүнүп турар. ЭДЧ-ниң кежигүннери чурттар машина тудуушкунунуң болгаш радио-электрониканың чаартырының улуг айтырыгларын хөй талалыг үндезинге шиитпирлеп эгелей берген.

ЭДЧ кежигүннери өске даа чурттар-биле Вьетнамга, Кубага, Моол Арат Республиказынга ниитилел бүдүрүлгезиниң хөгжүлдезин болгаш ооң ажыктыын бедидерин дүргедедиринге, күш-ажылдың делегей хуваалдазынга оларның киржилгезин калбартырынга интернационалчы дузазын көргүзерин Совет Эвилели уламчылаар.

Деңн эрге болгаш бот-боттарынга ажыктыг чорук, тускай догуннаашкынны хүндүлээри болгаш иштики херектеринче холгаарлашпазы, аныяк күрүнелерниң социал-экономиктиг хөгжүлдезиниң талазы-биле оларга дуза көргүзери дээн ышкаш кады ажылдажылганың тургустунган чептүг принциптерни Азия, Африка болгаш Латин Американың хөгжүп турар чурттары-биле ССРЭ-ниң харылзаазынга улам быжыглаар. Совет Эвилели амгы үеде хөгжүп турар 103 чурт-биле садыг харылзааларны тудуп турар.

Янзы-бүрү социал системалыг күрүнелер биле тайбың кожа-хелбээ догуузаарының принциптерин болгаш делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарын быжыглаарының эргежок чугулазын барымдаалап көргеш, кады ажылдажылгага сонуургалдыг капиталистиг чурттар-биле бот-боттарынга ажыктыг садыг-экономиктиг болгаш эртем-техниктиг харылзааларны тударынче Совет Эвилели чүткүп турар. Ынчалзажок делегейниң политиктиг байдалын чидидилендирип турар Барыын чүкте күштер идепкейжии, социалистиг чурттар-биле, ылаңгыя Совет Эвилели-биле экономиктиг даштыкы харылзааларны чорударынга шаптык кадарынче чүткүп, бо талазы-биле янзы-бүрү аргаларны ажыглап турар.

Делегей байдалының нырын үезинде-даа Совет Эвилелиниң экономиктиг даштыкы стратегиязы капиталистиг чурттарга хамааржыр чайгылыш чок кезээде арткан. Сонуургалдыг капиталистиг күрүнелер-биле садыг, экономиктиг болгаш эртем-техниктиг харылзааларны ажыктыг болгаш деңн эргеге үндезилеп моон соңгаарда ол хөгжүдер, оларның биле кады ажылдажылганың хевирлерин сайзыраңгайжыдар. Ынчалзажок Барыын чүк-биле садыглажыышкынга уламчылап турар кызамдаашкынны барымдаалап көрбүшаан, Совет Эвилели стратегтиг чугула угланыышкыннар талазы-биле капиталистиг чурттардан бодунуң хамаарылга чогун хандырар. Ол турушту херек кырынга шиитпирлээри чоокку болгаш ыраккы перспективада чурттуң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң планнарында көрдүнүп турар.

Глеб СПИРИДОНОВ,
ПМА-ның политиктиг тайылбырлакчызы.

ЧҮҮЛДҮГЗҮНҮП ДЕТКЭЭН

«Сүт-Хөл» совхозтуң Кара-Чыраа салбырының Чес-Булуңда бот-орулга-чарылгалыг хойжу бригадазының мурнакчы хойжузу Надежда Монгуш ниитиниң кодан малын хүлээп алгаш, хойжулап эгелээнден бээр беш чыл эрткен. Мал ажылынга хөй чылдарда ажылдап келген ачазы аарыгга таварышкаш, «кызыл дустаан» соонда, Надежда авазынга дузалажып, малчыннай берген. Иешкилер кадарган хоюн онча-менди доруктуруп, чыл бүрүде малдың чаш төлүн камгалап алыр талазы-биле салбырга эки көргүзүглерни чедип ап, төрүүр 100 хойданна 97-ден эвээш эвес хураганны камгалап ап келген. Дүк кыргып алырының көргүзүглери база-ла бедик болгулаан.

Ниитиниң мал ажылын хөгжүдеринге төлептиг үлүүн киирип, онаашкан ажыл-херек дээш харыысалгазы бедик аныяк хойжунуң күш-ажылга төлептиин, эки бүдүш-шынарын өөренип көргеш, совхозтуң коммунистери Надежда Монгушка улуг идегелди көргүзүп, партия кежигүнүнге хүлээп алган. Даандырган ажыл-херек дээш негелде болгаш харыысалга улгаткан. Совхозтуң коммунистериниң бедик идегелин бадыткап, онаашкан ажылын ак сеткилдиг күүседип, чылдан чылче малдың чаш төлүн онча-менди камгалап, доруктуруп өстүрер талазы-биле дээре көргүзүглерни Надежда Монгуш чедип ап келген. Эрткен он бирги беш чылдың доозукчу чылында төрүүр 100 хойдан 98 хураганны камгалап алгаш, бир хойдан 1 килограмм 600 грамм дүктү кыргып, бодунуң күжү-биле 28 тонна сигенни белеткээш, Улуг-Өдекте кыштаанда сөөртүп чедириң алган.

Мурнакчы хойжу кыштаглаашкынга ыяк белеткелдиг киргеш, кадарган хоюнуң ажаалда, чемгерилгезин шын организастап, хой оолдаашкынынга хынамчалыг белеткенген. 15 тонна курган өдекти кыштаанда белеткеп алган. Бо хүннерде ооң коданында хой оолдаашкыны кидин түлүк. Баштай төрээн 115 хоюнуң хураганнары онча-менди. Ол кодан хоюн хүннүң-не инчеектиг кадарып, күжү кошкак хойларны немелде чем-биле чемгерип турар.

Чес-Булуңнуң мурнакчы хойжузу, улус депутаттарының район Совединиң депутады Надежда Александровна Монгуш съезд мурнунуң документилерин танышкаш, он ийиги беш чылдың бирги чылын шалыпчы ажыл-ижи-биле демдеглеп, төрүүр хой бүрүзүнден хураганны онча-менди камгалап, бир хойдан 1,6 кг дүктү кыргып, бодунуң күжү-биле 20 тонна сигенни белеткеп алырын хүлээнген кызымак ажылдап турар.

Б. ОНДАР.

САНАЛЫМ БОЛЗА...

Чадааның хөмүр-даш разрезинге ажылдап чораан, назы-хар аайы-биле пенсияже үндүм, ам чеден харлыг мен.

Арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур демисел дугайында нам, чазактың доктаал, шиитпири үнүп, ону амыдыралга боттандырып эгелээн соонда, байдал дыка экижээн. Бистиң хоорайга арагалаар, ооң уламындан хулиганнаар чорук кедереэн турду. Магазинге ийи, үш хире аныяк оолдар улустуң садып алган чүүлүн көрүп, билип аар, магазин даштынга база ийи, үш хире кижи манап турар. Оон үнген кижини медээлежип алгаш үптээр турдулар. Чүвезин былааткан кижиге дузалажып, оңчок оолдарны хай дээр хамаан чок, ону көрген улус карак ажыт дезер чүве чораан.

1984 чылдың март 10 да аалывыска ырак черден төрелим кижи келген. Бот ишпес-даа бол, ырак-ыраак черден төрели кээп, кадыкшыл байдалын айтырып орда, канчап көрүп орар дээш магазинге кире бердим. Кижи долу. Оочурлап тургаш, чаңгыс шил водка ап алдым. Магазинден улуг ыравааным-да хенертен артымдан «тур, ашак!» дээн үн дыңналды. Хая көрүндүм. Таныыр ийи аныяк оол. «Араганы бээр эккел, ашак» — дидирлер. Херегләэш садып алганымны чугаалаарымга-даа, ону тоор боор бе. «Хөй чүве чулчурба...» — дээн соонда сумкамдан шилимни ушта тырткаш, ыңай кылаштапкаш, херим кыдыынга ижер бердилер. «Ам база бирээлеп эккел, ашак. Акшаң бар бе?» — дидирлер...

Куруг чанып келгеш, бир аныяк кижи айбылап тургаш, чаңгыс шил арага аалчымга садып берген-дир мен.

Бо таварылга харын-даа өршээлдиг болган. Чамдык улус үптеткеш, ал-бодун са шаптырып, харын-даа амытынындан-даа чарлып турган таварылгалар турду. Арагалаашкынга удур нам, чазак кончуг-ла чептүг хемчег алды. Чадаана ам оожургаан, кудумчуга сагыш амыр селгүүстеп болур апарган.

Коммунистиг партияның ээлчеглиг XXVII съездиниң мурнуу чарының чугула документилерин — СЭКП Программазының чаа эдилгезиниң, Уставка өскерилгелерниң база 1986—1990 чылдарда болгаш 2000 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг база социал хөгжүлдезиниң Кол угланыышкыннарының төлевилелдерин хире-шаам-биле солуннардан номчуп, радио, телевизордан дыңнап, оларның эң кол сорулгаларын билип орар-дыр мен. «Чоннуң амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деңнелин чайгылыш чокка кедүрери партияның экономиктиг стратегиязының дээди эчис сорулгазы болуп келген болгаш болуп-даа турар... Чоннуң чаагай чоруунуң улам ыңай бедиктерин совет кижилерниң өзүп орар материалдыг болгаш угаан-бодал херегледерин улам долузу-биле хандырарын боттандырар» — деп айыткан чорду. Хамаатыларын Совет күрүне бир өг-бүле ишти ышкаш азырап ижер-чиирин, идик-хевин, оран-савазын бүрүн белеткеп бээр боорга, аңаа «четтирдим» дээриниң орнунга чамдык төлеп чок кижилер доора тенип, арага-дарыже хандып, кем-херек үүлгедип турду.

Партия, чазак кижи дээш, ооң чаагай чоруу дээш өндүр сорулгаларны чедиишкинниг боттандырып, доктаал, шиитпирни хүлээп ап турда-ла, бо хүннерде сарыыл чок ийи-чаңгыс кижилер үен-даян чүвелер ижип, дрожжи саткаш, эзиртир суксун кылып турары кижиниң дүвүрелин база катап оттура бээр-дир. Ол кончуг шын эвес деп бодаар мен.

Съезд мурнунуң чугула документилериниң төлевилелдери-биле чон калбак танышкан, ам ону чугаалажып турар болганда, араганы шуут чок кылыр, ону бүдүрерин кызыгаарлаар деп саналдыг мен.

Б. МОНГУШ.
Чөөн-Хемчик район.

ЧАРЫШТЫҢ МУРНУНДА—КОММУНИСТЕР

ЛЕНИНГРАД. Он ийиги беш чылдың баштайгы хүннеринден эгелеп шалыпчы ажылдап турар черлерге А. А. Жданов аттыг судно септээр заводтуң корабль тудукчулары хамааржыр. Бүдүрүлгениң коллективи чүъктүг тургузуу сөөртүр аргалыг ээлчеглиг суднону хуусаадан эрте, совет коммунистерниң шуулганының ажыттынар хүнүнге уткуштур сүгже салып кирер сорулганы салган.

Съезд мурнунуң социалистиг чарыжының мурнуку одуруунда заводтуң коммунистери чоруп турар. Ол хевирлиг судноларны тударының хуусаазын кызырар, сөөртүлгениң ажыктыын дүрген бедидер курлавырларны олар доктаамал дилеп тып турар. Контейнеровоз бүрүзүн чагыкчыларга мурнуку-зундан дүрген берип турар.

Чаа контейнеровоз тудуунда хаара туттунган коллективтерден съезд мурнунуң чарыжынга А. А. Бондарев удурткан слесарь-монтажчылар бригадазы мурнап турар.

ЧУРУКТА: (солагай талада): бригада кежигүннери Б. Федоров, А. Чекалов, М. Бастырев, А. Темкин, бригадир А. Бондарев болгаш В. С. СМОЛЬСКИЙНИҢ фотозу.
Васильев.
СЭТА-ның фотохрониказы.

СОЛУН СОСТАВТЫГ БРИГАДА

Ажыл соонда чунуп, сериинкенгеш, самовардан чаагай амданныг шайны ижери Березниковскийниң титан-магний комбинадының ажылчыннарынга чаңчыл апарган. Ооң цехтериниң бүрүзүнде шай ижер ындыг комнаталар, спорт-биле өңнүктежириниң өрээлдери бар.

— Бо дээрге, «Кадыкшыл» деп программаның чүгле эгезии-дир — деп, комбинаттың эмнелге-санитар кезээниң кол эмчизиниң оралакчызы В. Мичурина СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан. — Ол бүгү дээрге, ажылчыннарының ажылдап турар черлерин анаа-ла сонуургап көрүп эгелээнивистен эгезин алган чүве болгай. Титанның бүгү-эвилел эртем-шинчилел болгаш төлевилел институдунуң тус черде филиалының болгаш Свердловскиниң политехниктиг институдунуң дузазы-биле хоралыг газтарның үнүп турар хөй-хөй черлерин «хагган», үүрмектээр цехте даш-шимээниниң хемчээлин болгаш цехтерде доозуннаашкынны эвээжеткен бис. Ооң соонда магнийни бүдүрүнү-биле хаалгалыг агрегаттарга бүдүрүп үндүрериниң шугумун ажыглалга киирдивис.

Аарыгларны болдурбазының хемчеглерин алгачывыс чүгле технологтуг улуг хемчээлдерге эвес, а кадыкшылга хоралыг «муң-муң кензибейлерни» чок кылырынга дузалаан. Ол-ла үеде эмнелге-инженерлиг бригадаларны тургускан бис. Бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга шаптыктап турар дыка хөй чүүлдерни олар тыпканнар. Шинчилелдерниң көргүзүкениин ёзугаар алырга, краннарның кижи олурар чери болгаш ооң рычагтары ажылдаарынга таарымча чок, оларны солууру негеттинип турар. Ону башкарарының пультузун база ескерткен. Ол бүгү — кран башкарыкчыларының арасында аарыыр чорукту дыка эвээжеткен болгаш оларның ажылының бүдүрүкчүлүү дыка бедээн.

Составында эмчилиг, инженерлиг ол бригада цехтерниң эжиктериниң конструкциязын, соңгаларда салдынган шил блоктарны салырын өскерткен соонда, ында челбиктен аарыыр чорук чаткен. Эмнелге ажылдакчылары электроннуг-санаар машиналарынга муң-муң түңнелдерни шинчилеп көрген болгаш сүмелерни ажылдап кылган. Ооң түңнелинде ол бүдүрүлгеде ажылчыннарның ажылдаарынга, дыштанырынга эптиг чүүлдерни тургускан, ооң ажылчыннары күш-дамыр сайзырадырының тускай мергежилдерин кылып турарлар.

Комбинаттың эмнелге-санитарлыг кезээ хүнде-ле алды чүс кижини хүлээп ап турар. Ооң ээлери чаа чылдың баштайгы хүннеринден эгелеп ында ажылдап турар кижи бүрүзүнге «кадыкшыл паспортун» тургузуп кирипкен. Оларның «кадыкшыл паспорттарында» — эмчиниң чамдык шинчилгелеринден аңгыда, ооң ээзиниң ажылдап турар чериниң ниити бижилгези, киржип турары спортунуң хевирин база айыткан.

Коллективтиң дөрт кежигүнүнүң ужу-ле комбинаттың — спортзалдарынга болгаш бассейннеринге барып, лыжалап, кадыкшыл бөлүктеринге барып турар. Бүдүрүлгениң хүннүң болгулаар планёркаларынга кадыкшыл дугайында айтырыглары чугаалажыр.

Эрткен беш чылда Березниковск комбинадынга ажылчыннарның аарыыр чоруу чээрби беш хуу кызыртынган. Ол-ла хемчээлге — бүдүрүлгениң продукциязының хемчээли өскен. Кижиниң кадыкшылының дугайында сагыш салыышкынның түңнели ындыг-дыр.

Р. ТРУСОВ,
СЭТА-ның корр.
Березники,
Пермь область.

«Шынның» почтазындан

СЕПТЕВЭЭН БАЖЫҢНАР

Өвүр районнуң чурттакчылары бажыңнар септээр дугайында айтырыгны тургузуп турар. Райкүүском чоннуң дилээн ёзугаар эрткен чылын чээрби ийи бажыңны септээр шиитпирни хүлээп алган турган. Тудуг-септелге участогу бажыңнар септелгезинде бергедээшкиннер барын чугаалап турар. Участоктуң мастери К. Сат чурттакчылар септелге үезинде бажыңны хостап бербээнинден ажыл саадаан деп турар. Тос айга чедир септелге ажылын доозар бис дээн хирезинде, амга чедир ам-даа чеди бажыңны чедир кылбаан.

Күш-ажылдың хоочуну, персоналдыг пенсионер ам сезен харлыг Семен Гаважаптың бажыңын септээр ужурлуг турган. Ол бажыңын хостап белеткээш, манап-ла орган. А тудугжулар сураг. Участок начальниги П. Куулар хүннүң эртелизээш турупкан. Кырган кыш келирге, дедир бажыңынче көжүп кирген. Печканың септелгезин боду кылып алган. Пенсионер Михаил Очурнуң бажыңын 1985 чылда капитал септелгеге киирерин көрүп каан турган. Ол ам-даа септеттинмээн.

Капитал септелгениң шынары кончуг куду болуп турар. Чедир кылдынмаан ажылдарлыг бажыңнарны комиссия хүлээп ап турары элдеп. Участоктуң удуртукчулары септелгеге көрдүнген акша четпейн турар деп тайылбырлаар-дыр. Көрдүнген салыышкыннарның шын чарыгдалын контрольдаары ынчангаш негеттинип турар.

О. МИХАЙЛОВ.
Хандагайты суур.

✦ ✦ ✦

ЭЭН ЧЕРДЕ

«Кара-Хөл» совхозтуң машиналарга бензин үндүрүп бээр чери Дапсы-Аксы суурнуң үстүү талазында. Кывар-чаар чүүлдер-биле долдунган улуг доскаарларны долгандыр херимнеп каан. Борта өрт айыылындан камгалаар дериглер бүрүн бар турар болгаш херим зоттаандыр хөрзүнну белеткеп каан болур ужурлуг. Ынчалза-даа бо бүгү чүүлдер ында көзүлбес. Бир бажыңны олча туткаш каапкан. Ажылдакчыга тускай бажың чок болганындан, чолаачылар ону бажыңындан сүрүп ап турар. Арай деп тып алгаш, бензин куттуруп алган соонда албан бажыңынга чедирип каар.

Бензин чарыгдаар документилер доллурар арга чок. Ылаңгыя кыш соогунда эргелекчиге дыка берге. Бензин кудар черде бажың чок болганда, таңнылды база тургуспааны билдингир. Ужуру болза бо чер шыңгыы хайгааралга турар ужурлуг. Ээн черге чүү-даа болуп болгай. Мында бо хире хаарысалга чок байдал тургустунганда, совхоз дирекциязы канчап сагыш амыр олуруп турар ирги?

С. САГААН-ООЛ.

Бир чагааның изи-биле

ЧҮҮ ДЭЭШ БЕРБЭЭНИЛ?

хоорküүском мону сайгарып көөр ужурлуг

«Эргим редакция! Бо чагааны бижиир ужурувус болза, херек кырында болган чүүлдү дыңнадып, шынныг херекти тургузарынга дузалаарын дилеп тур бис. Кызылдың районнар аразында сельхозтехника каттыжыышкыны Сельхозтехкүркомнуң чаа дужааган бажыңнындан элээн каш бажың алыр кижилерниң даңзызын тургускаш, оларга көжүп кирер талоннарны берип каан турган. Оларның аразында Николай Долзат база бар. Ол шөлээлеп алгаш, он беш хонук иштинде бажыңның сөөлгү ажылдарын кылырынга дузалашкан.

Каттыжыышкынның эргелекчизи Осипенко биле комитетте профком даргазы Олейник Долзатты чалап алгаш, албадал-биле билдириишкин бижидип, ат салдырып алганнар. Олар бажың алыр ээлчээн элек, сенден өске кижи алыр бажың-дыр деп турганнар. Долзаттың бажың алыр эргези чок болган бе? Ооң ажылдан каан шактарын кым төлеп бээрил? Хамааты кижини албадап тургаш билдириишкин бижидип болур бе? Өг-бүлеге ол хире өөрүшкүлүг манаашкын ындыг түңнелдиг болган. Долзаттың уруглары, кадайы бажыңдан ойталаан бе? Олардан кым айтырганыл? Азыглары дошталган чаңгыс өрээлде олар чурттап орар. Ынчангаш аңаа бажың бээр деп шиитпирлеп турганы-даа ол. Мону сайгарып көөрүн дилээдивис».

К. ДОНГАК,
Э. МОНГУШ,
М. ЧООДУ.

Ажылчын кижилерниң дүвүрелин илеретпен бо одуругларны номчааш, бир-ле дугаарында канчап бажың оочурундан ону ужулганын тодарадыр болза эки деп бодал туруп келген. Чөптүг чылдагаан-биле бе азы шын эвес ону кылган бе — тодарадыр ужурлуг айтырыг бо. Н. И. Осипенко чагаа дугайында дыңнааш, чаа бажың алыр дивээн, үжен алды дөрбелчин метр чаагайжытпаан улуг бажыңдан ол боду ойталаан деп харыылаан. Оочур четкени шын бе деп айтырыгга карыы бир аңгы болган. Арагалаан дээш оочурну соңгаарлатткан дээн. Шынап-ла, корум-чурум үрекчилериниң бажың алырын администрация, профэвилел комитеди чылдып-да болур. Ынчалза-даа хынаары черле артык эвес деп бодал-биле слесарьның боду-биле ужуражып, ооң чурттап орар байдалын сонуургап көрген бис.

Энергетиктер кудумчузунда № 1 бажың каттыжыышкынның ниити чуртталга бажыңы бо. 6 дугаар өрээлде, мырыңай кирер эжик аксында бичии өрээлде, үш уруглуг өг-бүле чурттап орар. Бижип турары дег, ханалар кыраалай берген. Азыглардан дамды дошталып бады келген. Бирги, чедиги, тоску класстарда өөренип турар үш уруглары-биле ада-иези чаңгыс өрээлде. Печка чок. Чемни электроплиткада хайындырып турар. Батарея шоолуг чылытпас. Чүгле шуглак кужү-биле шыдажып тур бис деп, өгнүң эр ээзи чугаалады. Чылыдар херекселдерни хүндүс безин ажыглап турар. Шалазы манза эвес, бетоннап кутткан болгаш харып кээр. Өрээлге тоннуг турарга безин сериин. Ниити коридорда шил оваалаңган, боктуг.

Дараазында өрээлге база бардывыс. Н. Долзаттың дуңмазы Яков Долзаттың өг-бүлези база бир ындыг өрээлде. Он харлыг, бир харлыг чаа ажып турар ийи уруглуг, чеден дөрт харлыг кырган авалыг бо өг-бүлеге удавас чаш уруг немежир. База-ла чылыдар херекселдерни салып алган.

Чем кылыр ниити өрээлде суг хөөлбектелген. Ажыглаңыр өрээл ажыглаардан ийи чыл бурунгаар үнген. Соңгалар буступ турганы илдең, чамай шилдеп каан. «Колос» культура бажыңы-биле мырыңай чыпшыр туттунган бо бажың даштында бок төгеринге тускайлаан чер чок, анаа-ла дашкаар углап турар.

Ниитизи-биле мында чедисес өг-бүле бар. Үстүнде ийи алышкыдан өске ийи уруглуглар үш-дөрт-даа өг-бүлелер барын чурттакчылар чугааллады. Комендант З. Г. Устинова чогум ниити чуртталга бажыңында каш кижи бар дээрзин орта билбес болган. Профком даргазы Г. В. Сигаев бажың үлелгезиниң соонда соңгуткан болгаш орта харыы берип шыдаваан.

Профкомнуң секретары Н. В. Тетюхина ында бар документилер-биле таныштырган. Эрткен чылын дөрт удаа бажың айтырыын чугаалашкан. Октябрь 14-те, ноябрь 28-те болган хуралдарга кижи бүрүзүнге 9 дөрбелчин метр шөлдүг кылдыр үлээрин доктааткан. Бажың оочурунуң даңзызы 1981 чылдан эгелеп турган хиреде, кымны каш чылдан эгелеп тургузарын чаа чугаалажып турган. Чылдарның хөй кезиин эттинген-даа. Ниитизи-биле прогул дээш, эзириктер сергедир черге киргени дээш он, күш-ажылдың сагылга-чурумун хажытканы дээш он оочурну соңгаарлаткан. Чамдык улустуң оочурун бурунгаар чылдырган. Чээрби хире ажылчынны оочурга тургускан. Бажың шөлүн үш-дөрт кижиге калбартырын-даа көрүп каан. Бир кижини оочурдан шуут ужулган, өскези бажың алырындан ойталаан дээрзин протоколдардан номчудувус. Чурум үрээни дээш дайын киржикчилеринге безин бажың бербээн. Билдинмес чүүлдер-ле хөй. Профком төлээлекчизи аңаа харыы-даа берип шыдавас болду. Золотаревага бербес дээн. Ооң соонда дедир тургузар деп шиитпир база хүлээп алдынган, күдээзин киир бижидип алган деп, Н. В. Тетюхина чугаалады. Гора деп ажылчын бажыңын садыптарга, катап оочурга киир бижээн.

Николай Долзатка бажың бербес дугайында айтырыг турбаан. Ол дугайында протоколдарда чүү-даа бижиттинмээн. Дуңмазы Яков Долзатты харын соңгаарлаткан деп бижээн. Ынчангаш Н. И. Осипенконуң Н. Долзатка хамаарыштыр чугаазы бадыткаттынмайн турар. Оочурда турар алдан беш кижиден чээрби чеди дугаарында ооң ады турган. Профкомнуң даргазы-даа, секретары-даа бажың алган улус аразында ады бар-дыр, дараазында дужааттынар чартыындан алыр-дыр деп бүзүреттилер. Бажыңны шуут бээр дээн үжен сес кижиниң үжен дугаарында ооң ады кирген турган. Ам бажың алган улустуң даңзызында болгаш албаан улустуң даңзызында Н. Долзат ам-даа бар. Бажыңны ап алганы ышкажыл бо дээш, ону Тетюхина оочурдан дораан шыя каапты.

Партия организациязының секретары А. А. Верещагин кымга, чүге бажың бербээнин дыңнаваан. Ниити чуртталга бажыңында байдалды билир мен деп харыылады. Н. И. Осипенко Долзаттың билдириишкин бижээнин катаптады. А билдириишкинниң кайдазын билбес. Ниити чуртталга бажыңын хостаар дээш, аңаа бээр деп турган бис, болдунмайн барган деп харыы алдывыс. А ында чурттап турар өске ажылчыннар? Киир бижиткен кижи чаңгыс ол, өске улусту үндүрер мен дээш, эргелекчи комендантыже долгагылады. Чаа бажыңдан каттыжыышкынның каш ажылчыны бажың алганыл дээрге, ол орта билбес болган. Долзатка 36 дөрбелчин метр шөлдүг үш өрээл тускай чер бажың бээрге, ойталаан деп турар. Хөй уруглуг кижи ындыг бажыңдан кайызын ойталаар ийик деп бодал туруп келир болду. Чогум чүү дээш бажың албас мен деп бижиирин албадапканыл? Чүге ындыг билдириишкинни бижээнил? Дараазында чаагайжыды туттунган бажың бербейн баар дээш-даа ынчалган чадавас. Ол чаа бажыңдан алыр деп турган болгай.

Долзаттың ойталааны-биле холбаштыр Совхозная кудумчузунда № 6 бажыңның 5 дугаар квартиразынче бежен ийи дугаар оочурга турган дөрт кижи составтыг өг-бүлелиг Лилия Владимировна Гавриленкону киир бижиир шиитпирни профком хүлээп алган. А хоорküүскомга ол дугайында дыңнатпаан. Ордер ам-даа Долзаттың адында. Алды кижи составтыг чээрби дөрбелчин метр шөлдүг өрээл-биле үжен алды метр шөлде улуг ылгал чок-ла. Оочурга тургузарда, өг-бүлениң байдалының дугайында справка чокка анаа-ла ол чылдан эгелеп дээш тургузуп турган. Долзат чеди чыл ажылдаан мен деп турар, ол Долзаттың чугаалап турары-биле алырга, ол бо барак ышкаш бажыңда өрээл деп турар.

Хоорküүскомнуң чуртталга бажыңнарының талазы-биле килдисте кирген даңзыда бажың чок кижилер оочурунда сезен бир кижиниң дөртен тос дугаарында кирген. Соңгаар чылдыртпаан кижи чүге атказарлап келгенил? Алдан беш кижиниң чээрби чедигизинге турган болгай. Бажың бээр дээн улустуң үжен сески оочурунуң үжен дугаарында турган (ол даңзы мында база бар) кижи адактың соонда барганы элдеп. Килдис эргелекчизи Е. Д. Удуракина каттыжыышкын ажылдакчыларындан үжен бир өг-бүле чаа бажыңче, дөрт өг-бүле хосталган бажыңче көжүп кээрин чугаалады. Үжен сес бажың алыр кижиниң үжен бежи бажың алган деп болур. Эргелекчи Н. И. Осипенко биле В. Дуюн олар ат салган ол даңзыга кижилерниң кайызынга чаагайжыды туттунган, кымынга одаар бажың бээрин кым шиитпирлээнил? Шилип алыышкынны Сельхозтехкүркомнуң профкому чорудуп турган бе дээрге, С. М. Мешкорудников ол айтырыгны организациялар шиитпирлээр деп харыылады. Бир эвес ындыг болза, ат салдынган, бадылаттынган үжен сес кижиниң үжен дугаары, хөй уруглардыг, берге байдалда чурттап турары чүге чаа бажыңче кирбээнил? Бажың үлеттинген-дир, одаар бажың албаан бодунуң буруузу-дур дээш кайы-даа удуртукчу дуза кадар хамаан чок хөй айтырыг-дыр дээр сагыштыг болду.

Бажың оочурунуң документациязында протоколдар ёзугаар даңзыны канчаар эде бижээнин удуртукчулар хоорküүском ажылдакчылары контрольга алыр турган. хиреде аңаа оочурга дөрт чыл бурунгаар тургузаар кылдыр билдириишкин бижиткен. Дүрүм ёзугаар бажың үлелгезин ниити, бирги ээлчегде, ээлчег чок деп аңгылаар турда, мында чүгле баштай бижиткенин барымдаалап берип турар. **А. ХОВАЛЫГ.**

БИЖИКЧИЛЕРНИҢ ЧАГААЛАРЫ

ХАРЫЫСАЛГАНЫ БЕДИДЕР

Улуг-Хем районнуң ажыл-агыйларында хой оолдаашкыны түлүктээн. Январь айның баштайгы чартыында 6750 хой оолдаан. Янзы-бүрү чылдагааннарның уржуундан чамдык хураганнар өлүп хораан.

«Найырал» совхозтуң хойжу бригадаларында мал оолдаашкыны өске ажыл-агыйларга деңнээрге хөй болуп турар. Ында 2466 хураган алдынган. Ылаңгыя Аргалыктыгда мурнакчы малчын Алдай Шериг-оолдуң коданында баштайгы 230 хураган онча-менди доругуп турар. Ында сакман аргазын ажыглап, төрээн хойларның ажаалда-чемгерилгезинче чогуур кичээнгейни салган.

Мал чемнери четчир, агаар-бойдустуң таарымчалыг байдалдары турза-даа, хойнуң ара салыр чоруу бар боор турар. Чижээ, «Ак-Туруг» совхозтуң төрээн 1200 хоюнуң 57-зи ара салган. Ынчангаш мал эмчилери, зоотехниктер, бригадирлер болгаш малчыннар төрүүр коданнарның байдалын доктаамал хынап, хой бүрүзүнден хураган дээш кижи бүрүзүнүң харыысалгазын каш дакпыр улгаттырары чугула. Ол ышкаш мал аарыгларынга удур боттуг хемчеглерни алыр ужурлуг.

Кыштаглаашкынның эң не харыысалгалыг үезинде чамдык коданнарда электри чырыы чок боор турары канчап-даа таарышпас. Чижээ, «Найырал» совхозтуң Аргалыктыгда хойжу бригадазында чырык-даа киирттинмээн, кошкак хураганнар ажаар тускай өрээлдер-даа кылдынмаан. Оларга электри чырыын бо каш хонуктарда киирери негеттинип келген.

К. КЕЖИКЕЙ.

КӨСКҮЗҮ-БИЛЕ ЭКИЖЭЭН

Арагалаар чорукту узуткаар дээш партия, чазактың ап чорудуп турар хемчеглериниң сеткилимниң ханызындан чүүлдүгзүнүп, деткип турар мен. Алдынып турар бо хемчеглер чүгле арагалаар чорукту чайладыры-биле кызыгаарлаттынып турар эвес, харын чоннуң амыдырал-чуртталгазының чаагай чоруун бедидеринче угландырганы билдингир. Бо талазы-биле кылдынып турар ол ажылдарның дээштиг болуп турарының чижээн «Көк-Тей» совхозтуң ажыл-амыдыралындан база көрүп болур. Арага ижип алган чоруур кижи кудумчуга ам шуут көзүлбестээн. Садыг-магазинде ооң мурнунда дег чүве ам кайда боор, шөлээн болган. Арага ишкенинден, ажыл шагы үскен дээн чугаа дыңналбастаан. Чаңгыс суурда кижилер бот-боттарын таныжар, билчир болгай. Арага ижеринге сундулуг турган чамдык кижилер чазып чорааның ам миннип, амыдырал-чуртталгазы дээш кызар болу берген.

Пивону ийи-чаңгыс сада бээрге, чамдык кижилер дыка «көскүлең» апаар. Бир-тээ, пиво дугайында чугаа эгелей берген болганымда, аңаа дараазында чүүлдү база чугаалаар бодап турар мен. Чамдык кижилер пивону хөйнү садып алгаш, ооң «ээзиртир» шынарын күштелдирип ап турар. Шак ынчаар кылгаш, чиижең сеткили-биле сада бээр чоруктар база тургулаан болгай. Ону болдурбазы күзенчиг.

Ш. САРЫГЛАР.
Кызыл район.

ДАГДЫНЫКЧЫНЫҢ БРИГАДАЗЫНДА

«Востоксантехмонтаж» трестиң Кызылда көжүп чоруур механизастаттынган колонназында бригадир О. Н. Монгушка удурткан сантехниктер бригадазы он ийиги беш чылды чедиишкинниг эгелээн. Оларның кол-ла ажылы — чаа туттунуп турар бажыңнарның одалга, канализация системазын, суг дамчыдылгазының четкизин кылыры. Олар чаа чылдың бүдүүзүнде Кызылдың он ийиги кварталында, тос каът чуртталга бажыңында ажылдарны хуусаа бетинде доозкаш, күрүне комиссиязынга дужааганнар.

Сантехниктерниң бригадири коммунист Оюнза Наназыранович Монгуш бо ажылда чээрби алды чыл ажылдап турар. Ол — аныяктарның хоочун дагдыныкчызы. Ооң удурткан бригадазында ажылынга кызымаккай аныяктар хөй. Оларга бо КМК-да 8 чыл ажылдаан каңнакчы Эрес-оол Сүндүпей, алды чыл ажылдаан Александр Куулар, база шериглен чаа халажып келгеш, мында ажылдап турар Ларион Монгуш болгаш оон-даа өскелерни хамаарыштырып болур. СЭКП-ниң XXVII съездизин төлептиг күш-ажыл-биле уткуур дээш хоочун коммунист О. Н. Монгуштуң удурткан бригадазы ам мурнуу микрорайонда ажыглалга кирип турар 160 аал чурттаар чаа бажыңның сөөлгү ажылдарын кылып доозуп турар.

Ч. ООРЖАК.

АВТОР-БИЛЕ САНАЛ СОЛЧУП...

Эрткен чылдың декабрь 25-те «Шынга» парлаттынган «Тыва чугаа культуразының чамдык айтырыгларынга хамаарыштыр» деп чүүлдү филология эртемнериниң кандидады Я. Ш. Хертек бижээн. Ол чүүлде — тыва дылга литературлуг, шын чугаалаарының чугулазын онзалап демдеглевишаан, улуг орус дылды эки өөренииринге ажыктыг арга-сүмени кадып турар.

Ооң-биле чергелештир авторнуң бижээн чүүлүнде чамдык таарзынмааным мындыг бодалдар бар. Тыва дылды бокталдырып турар чамдык сөстерниң дугайын автор чугаалап тура, «болза» деп сөстү бок сөстерниң аразында кииргени таарымча чок. «Болган болза» шынап-ла бок сөс. Ол сөстүң тыптып келген угу — шагда революция мурнундагы Тывага чаа амыдырал өөскүп үнүп эгелеп турда, хуралдарга чүве чугаалап турган кижилер сөс харылзаазын эки таарыштырып шыдаваанындан «болган болза», «кымый», «демги ол», дээн ышкаш сөстерни катаптап ажыглап, сүрээдээшкин-биле чугаалап тургулаан болгай.

«Ыы» деп аян сөөү база «ынчаарга» деп сөс чугааны бокталдырбас, харын хуралдарга, лекцияларга чүве чугаалап турган кижилер оларны чугаа аразынга хөй катап ажыглай бээрге, эпчогу кончуг апаар.

Автор «тарааны чажар», «черни аңдарар» дээр тараажыларның хоочун, чиңгине чугааларынга шын эвес тайылбыр берип турар. Бо талазы-биле солуннарда бижип турары шын. Чижээ: «145 гектар черде кукуруза үрезинин чашкан», «200 га черни трактор-биле чарган».

Малчын кижи малының чаш төлүнүң дүжүдү эки болган деп чугаалаар болза, ында багай чүве чок деп бодаар мен.

М. МЕНДУМЕ.

ЭКИ НОМНУҢ ЭЭЗИ ХӨЙ

Аныяк автор Чечен Ирбижейниң «Ынак эжиң кымыл?» деп чечен чугааларының болгаш тоолчургу чугааларының чыындызы ному үнген.

«Өлүм кашпалы» деп тоолчургу чугааның сюжеттиг шугуму тывызык-даа, солуң-даа. Геолог Мухаммед байдалы чеже-даа бергедезе, аңаа ундаравас, тура-соруктуг, ооң бир дөңмээ сынык, ол соястап чорааш сугну тып алыр (чыланны эдерип чорааш). Сөөлүнде ол амы-тынындан чарылза-даа, Төрээн чуртка ажыктыг байлак — мөңгүн суун «Өлүм кашпалының» ханы дүвүнден тып алыр. База бир чижек: «Ынак эжиң кымыл?» деп чогаалда ёзулуг арыг ынакшыл кандыг-даа шаптараазыннарга, көгүдүүшкүннерге алыспас ужурлуг дээрзин ол ылавылаан. «Холдар» деп чечен чугаада арага-дарыга хандыыр чорук коргунчуг үүлгедигге чедирип болурун кичээндирген.

Эш-өөрүнге экини күзээннерни эскербес, доскут, улуургак, тоомча чок кадыг сеткилдиглерни, азы арын-нүүр чок, үүлгеткен чүвезин чажырарын бодаарларны «Частыышкын», «Сарыг хой», «Бодум чугаалаан болзумза» деп чечен чугааларда сойгалаан.

С. САНДЮ.

МУРНУНДА — КАРА-ХӨЛЧҮЛЕР

Бай-Тайга районнуң кодээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери он бирги беш чылдың доозукчу чылында күрүнеге мал продуктулары садар талазы-биле планныг даалгаларын чедиишкинниг күүсеткеннер.

Район күрүнеге эът садарын 100,3 хуу, сүттү 102,3 хуу, дүкту 111,5 хуу күүсеткен. «Кара-Хөл» совхозтуң ажыл-ишчилери планныг онаалдаларны бүгү көргүзүглер талазы-биле ажыр күүсеткеш, социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турар. 14 малчын хууда беш чыл планын хуусаа бетинде күүсеткен. «Бай-Тал» совхозтуң Мешкен-Хөл, «Тээли» совхозтуң Кудук хойжу бригадалары (бригадирлери Д. Дамбый, Д. Бады-Назын) беш чыл планнарын күүсеткеш, тиилекчилер болган.

Амгы үеде мал кыштаглаашкыны болгаш хой оолдаашкыны организастыг байдалда эртип турар. Малчын бригадаларны болгаш кодан бүрүзүн доктаамал хайгааралга алган. Малчыннарның садыг, почта база культура хандылгазын экижиткен. Район төвүнүң, чурттакчылыг суурларының, албан, организация, школа коллективтери бригадаларны, фермаларны шефке ап, дузаны чедирип турар.

Б. БАРБА.

Культура ажылдакчыларының шуулганы

ЯДРОЛУГ ЧЕПСЕК ЧОК ДЕЛЕГЕЙ ДЭЭШ

Планетаның тайбың келир үезин камгалаар дээш эртем болгаш культура ажылдакчыларының Польша найысылалы — Варшавага чаа болган конгрези бүгү делегейге тайбың дээш демиселге кады ажылдажылганың калбак программазын ажылдап кылган. Ону эрттирген үези болгаш чери база солун: делегейниң ажылынга 50 ажыг чурттардан 400 чыгам делегат киришкен бо улуг шуулган Польшаның улусчу шериглериниң кезектери-биле кады Совет Армияның фашистиг эжелекчилерден 41 чыл мурнунда хостааны Варшавага болган. Хүл-айбадан болгаш бузундулардан бо хоорайны найысылалдың чурттакчылары болгаш бүгү чурттуң хамаатылары көдүрүп үндүрген. Бистиң хүнеривисте польша найысылал бодунуң садтары, парктары, проспектилери, шөлдери, кайгамчык чараш ордулары болгаш культура тураскаалдары-биле дайынның үрегдекчи күштерин тайбың күштериниң ажып тиилээниниң байырланчыг демдээ болуп турар.

Конгресстиң нийти хуралдарынга-даа, айтырыглар көөр алды комиссияларга-даа амгы үениң өйү келген эң чугула айтырыгларын: тайбың дээш, ядролуг дайын кыжанын чайладыр, чепсегленииишкинни дүжүрер дээш бойдусту камгалаар, культураның үнелиг чүүлдерин камгалап арттырар дээш демиселдиң, улустар аразынга кады ажылдажылганы хөгжүдериниң айтырыгларын чугаалашкан. Делегей дайынының тыптып келир кижиниң кыжанын ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында күштерниң амгы туруп турар барык деӊ байдалын өскертир дээр америк администрациязының оралдажыышкыннары, Совет Эвилелинден шериг-стратегия талазы-биле тергиидеңгей байдалды чедип алыр дээр ооң чүткүлү күштелип турар дээрзин онзалап демдеглеп турган.

Эртемниң болгаш культураның Варшавага чеде келген ажылдакчылары — янзы-бүрү политиктиг үзелдерниң болгаш бодалдарның кижилери — улустарның дээди чаагай чоруу болгаш байлаа бүгү-нийти тайбың болуп турар, ол дээш демисел кижи төрелгетен культуразының бүгү-ле үнелиг чүүлдерин камгалап арттырары дээш демисел болур дээрзинге чаңгыс эп-сеткилдиг болган.

Конгрессти ажыдарынчың ёзулалынга чедир каш шак мурнуу чарыында эртемденнер болгаш культура ажылдакчылары СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары М. С. Горбачевтуң Медеглелиниң дугайында польша радиога болгаш телевиденииге дамчыткан медээни дыңназыннар. Бүгү делегейге ядролуг чепсекти бүрүн узуткаарының тодаргай программазын Совет Эвилели саналдап турар, ону боттандырары ядролуг чепсектен кижи төрелгетенни бо чүс чылдың төнчүзүнге чедир чайладып алган туруп болур арганы бээр чүве деп ол медээде чугаалаан. ПКАП ТК-ның органы «Трибуна люду» солуннуң онзалап демдеглээнин ёзугаар алырга, КНО-нуң инициативазын ёзугаар Тайбыңның делегей чылы кылдыр чарлаан 1986 чыл онзагай күчүлүг чаңгыланыышкын-биле эгелээн: ядролуг чепсектен хостуг делегейниң перспективазы кижи төрелгетенниң мурнунда туруп келген.

Совет удуртукчунуң медеглелин Варшава шуулганының киржикчилери изиг-биле чүүлдүгзүнүп, деткээн.

— Совет Эвилелиниң чаа саналдары сагыш-сеткилдиг өөрүшкүзүн хайныктырып келир-дир, чүге дээрге массалыг узуткаашкынның эң коргунчуг чепсээн узуткаарының аажок тодаргай болгаш херек кырынга боттанып болур программазы төөгүде бир-ле дугаарында ажылдап кылдынган-дыр деп, сураглыг англи чогаалчы Джеймс Олдридж СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан.

— М. С. Горбачевтуң көдүрүп үндүргени чаа тайбың совет инициативалар бистерни, конгресстиң киржикчилерин сорукталдырып, шуулганның ажылынга бүдүнчүг чаагай идиг болган деп, Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң президентизи Ромеш Чандра чугаалаан. — Ол саналдар чаагай тура-соруктуң бүгү кижилеринге, дайынга удур шимчээшкинниң киржикчилеринге бедик көдүрер, даартагы хүнүнче улам бүзүрелдиг көөр арганы берип турар.

— Тайбың — Чер кырынга амыдыралды камгалап арттырарының эргежок чугула негелдези-дир — деп, Пагуош шимчээшкининиң президентизи, Нобел шаңналының лауреады Дороти Ходжкин демдеглээн. — М. С. Горбачевтуң көдүрүп үндүргени чаа боттуг инициативаларны онза чугула кылдыр үнелеп көрзе чогуур. Варшава шуулганы кандыгыл дээрге, ол болза санал-оналдарның солчурунга, Чер кырынга быжыг тайбыңны хандырарының оруктарын болгаш методтарын дилеп тывазынга таарымчалыг байдалды тургузарынга идиг берген.

Делегейниң күрүнелериниң болгаш чазактарының удуртукчуларынга, парламентилеринге болгаш улустарынга кыйгырыг Варшава конгрезиниң ажылының түңнели болган. Делегей харылзааларынга күштүг ажыглаашкынның, космос делгемин милитаризастаарындан ойталаарынче, боо-чепсектерни эндере бүдүрерин соксадырынче болгаш ядролуг чепсекти бо чүс чылда-ла узуткаарын чедип алырынче политиктиг болгаш хөй-нииттиң көскү ажылдакчылар, чогаалчылар, артистер, эртемденнер, чурукчулар тайбың дээш [illegible] миллион демисежикчилерниң өмүнээзинден кыйгырган. Төөгүнүң амгы шиитпирлиг үезинде бүгү депшилгелиг кижи төрелгетен боо-чепсектерни эндере бүдүрээринге удур, бирги ээлчегде «сылдыстар дайыннарының» америк планнарынга удур, дүшкүүрлүг чорукту чавырыларының херээн идепкейжидер дээш шиитпирлиг демисежир ужурлуг.

Каттышкан Нациялар Организациязының инициативазын ёзугаар Тайбыңның делегей чылы кылдыр чарлаан бо чыл Женева ёзузунга аарыштыр Чөөн болгаш Барыын чүктерниң аразында харылзааларга шиитпирлиг экижиишкинни болдурар дээрзинге идегел ол документиде илергейлеттинген.

А. ПЕРШИН,
А. ШАПОВАЛОВ,
СЭТА-ның корр.

ДЕЛЕГЕЙ МЕДЭЭЛЕРИ

УЛАН-БАТОРДА БАРГАН

УЛАН-БАТОР. Моолдуң Араттың революстуг намының Төп Комитединиң болгаш МАР-ның чазаанның чалааны-биле СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри Э. А. Шеварднадзе албанның найыралдыг аян-чоруун кылып, ында чеде берген. Аэропортка ону МАРН ТК-ның Политбюро кежигүнү, МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы Т. Рагча болгаш албанның өске-даа кижилери уткаан.

(СЭТА).

ШИИТПИРЛИГ БУРУУ ШАПКАН

НЬЮ-ЙОРК. СЭТА-ның корреспондентизи С. Байдаковтуң дамчытканы болза: АКШ-биле харылзаалар талазы-биле КНО-нуң комитеди Болгарияның, ГДР-ниң, Польшаның болгаш Чехословакияның дипломаттарының болгаш ол күрүнелерниң хамаатылары — КНО секретариадының ажылдакчыларының ол чуртка аргыжар аргазын кызыгаарлап турар АКШ-тың турамык хөделиишкиннерин шиитпирлиг буруу шапкан. КНО-нуң штаб-квартиразынга болган ол комитеттиң хуралынга ооң киржикчилери социалистиг чурттарның дипломаттарынга хамаарыштыр ындыг көрүүшкүннү соксадырын болгаш КНО-нуң мурнунга бодунуң алган хүлээлгелерин чайгылыш чокка күүседирин Каттышкан Штаттардан негээннер.

Америк эрге-чагыргаларның ындыг хөделиишкини социалистиг күрүнелерниң төлээ черлериниң чогуур ажылынга шаптыктаар, оларның ажылдакчыларының эрге байдалын баксырадыр дээн оралдажыышкын кылдыр үнелеп көөр апаар деп, боттарының саналдарынга Болгарияның, ГДР-ниң, Польшаның болгаш Чехословакияның делегаттары айытканнар. Ады үнген чурттарның кайызында-даа америк дипломаттарның чоруурун кызыгаарлаваан — ол туразында хөделиишкиннер КНО-нуң чанында төлээ черлериниң болгаш ооң секретариадының ажылдакчыларының ажылынга чогуур таарымчалыг байдалды хандырар талазы-биле бодунга алган хүлээлгелерин АКШ-тың топ көрбейн турарының уламчылап турарын херечилеп турар деп, ЧССР-ниң төлээлекчизи Б. Кулавец демдеглээн. КНО-нуң чиңгине секретары Х. Перес де Куэльяр АКШ-тың чазааның ындыг хөделиишкиннеринге хамаарыштыр бодунуң таарзынмас туружун мурнунда илереткен деп, ол сагындырган.

КНО-нуң кежигүннериниң дөрт күрүнениң болгаш КНО-нуң чиңгине секретарының үндезилелдиг сагыш-сыраашкынынга Совет Эвилели долузу-биле каттыжып турар деп, совет төлээлекчи И. М. Яковлев медеглээн. Америк эрге-чагыргаларның чаа хемчеглери ажык-биле эргехоойлуга удур, ылгай черүүшкүннүг шинчилиг болгаш делегей эргезин, АКШ-тың хүлээлгелерин каржы-биле үрээни болур. Хоойлуга удур ол хемчеглерде КНО-нуң ат-алдарын болгаш ажыл-чорудулгазын кошкадырынче сөөлгү чылдарда АКШ-тың чорудуп турар угланыышкыны илдең көстүп турар. Ындыг хөделиишкиннер дүвүреди болдуруп турар болгаш ону күш чок болдурар ужурлуг деп, совет делегат онзалап демдеглээн.

Даарта—Йемен Араб Республиканың национал байырлалы—Революцияның хүнү

Йемен Араб Республиканың улузу январь 26-да национал байырлал — Революция хүнүн демдеглеп эрттирер. Чээрби үш чыл мурнунда ол хүн тура халышкан чон хаанның дерани ёзу-чуруумун дүжүр октаан болгаш республиканы чарлаан.

Эрткен чылдарда ЙАР-га социал-экономиктиг улуг өскерилгелер болгулаан. Революция мурнунда колдуунда-ла үлетпүр-даа, школалар-даа, эмнелгелер-даа чок турган чуртта амгы үениң үлегпүр бүдүрүлгелери туттунгулаан, күрүнениң кодээ ажыл-агый фермалары тургустунгулаан. Күрүнениң удуртулгазы кадык камгалалды, улус өөредилгезин хөгжүдеринче, национал кадрларны белеткээринче улуг кичээнгейни угландырган.

Кая-даа каттышпазының политиказын Йемен Араб Республика делегей аренаазында чорудуп, Чоокку чөөн чүк кризизин чөптүг шиитпирлээри дээш, палестин улустуң дүрүм ёзугаар эргелерин боттандырары дээш ол чурт туржуп, улустарның национал хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун деткип турар. ЙАР биле ССРЭ-ниң аразында найыралчы харылзаалар чогумчалыг хөгжүп турар.

ЧУРУКТА: республиканың найысылалы Сана.

АДН—СЭТА-ның фотозу.

ПРЕЗИДЕНТИНИҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ЛУАНДА. (СЭТА). Империалистиг бөлүктерниң буруузу-биле делегейде байдал улуг дүшкүүрлүг болуп кевээр арткан деп, МПЛА — Күш-ажыл партиязының даргазы, Ангола Улус Республиканың президентизи Ж. Э. Душ Сантуш медеглээн. Империализм күштери планетаның янзы-бүрү чурттарында улустарга бодунуң албадаашкынын кылырын, салым-чолун оларның боттары шиитпирлээр, хөгжүлдениң оруун боттары шилип алыр аргазын бербезин оралдажып турар деп, аңаа чүве чугаалааш, ол демдеглээн.

Ангола хүн бүрүзүнде расисчи Мурнуу-Африка Республиканың доктаамал шериниң талазындан агрессчи хөделиишкиннер кылып чер болуп, Преторияда бараан болган террорисчи дээрбечи бөлүктерниң халдаашкынынга таваржып турар деп президент айыткан. Олар улусчу Анголаның девискээринге өлүрүүшкүннерни болгаш үрегдээшкиннерни чорудуп, кырганнарга, херээженнерге болгаш ажы-төлге кээргел көргүспейн турарлар. Мурнуу-Африка Республиканың расистериниң үндүргени чарлаттынмазы дайынның аар-берге байдалдарының үезинде бистиң улузувустуң аас-кежии болгаш чаагай чоруу дээш чаа нийтилелди тургузуп турар бис деп, Ж. Э. Душ Сантуш онзалап демдеглээн.

Намибияның болгаш Мурнуу Африканың улустарының хосталгалыг демиселин деткип турар кожазында күрүнеге хамаарыштыр расисчи Мурнуу-Африка Республика кыжанып, коргудары-биле бодунуң бүгү шериг күжүн ажыглап турар деп, президент демдеглээн. Африканың мурнуу чүгүнге тайбыңны болгаш доктаамал чорукту харын апартеидти чок кылып, КНО-нуң Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң 435-ки резолюциязының үндезинге, Намибияга хамаарышпас чорукту тывсыры-биле чедип ап болур деп, ол онзалап демдеглээн.

Ливияга удур капиталистиг чурттарда калбартып чоруткан өжээнниг кампанияны АУР-нуң чазаа болгаш улузу сагыш-сыраашкын-биле хайгаарап көрүп турар. Кризистиг байдалды АКШ-тың администрациязы болгаш сионисчи Израиль бүгү-ле чарга-биле өөскүдүп турар. АУР Ливияны коргударының болгаш ооң иштики херектеринге холгаарлаарының политиказын шиитпирлии-биле буруу шаап турар. Бүгү месилдежиишкиннерни делегей эргезиниң нормаларын шыңгыы сагып, тайбың арга-биле шиитпирлээр ужурлуг деп президент чугаалаан.

Оорнуң оруу муңгаш

ЭПТЕШ ЧОК БОЛДУРААЛ

Төтчеглекчи оорларга хамаарыштыр парлаттынып турар чүүлдерни, номчукчу эштерниң аңаа хамаарыштыр киирип турар санал-оналын чүүлдүгзүнүүшкүн-биле номчуп турар мен. Ол бодалдарга каттыштым. Ажылдан оспаксыраар, оорланыр, алыксак-чиксек, хуузунда байыксаар, мөзү чок кижилерниң аравыста ам-даа барынга бодум хуумда база-ла кончуг таарзынмайн чоруур мен.

Арагалаар чорук-биле демиселди бүгү тала-биле күштелдиргениниң дээштиин бөгүнгү амыдыралывыстан көрүп турар болгай бис. А оорлаар, төтчеглекчи чоруктар-биле чүге ынчаар демисежип болбазыл? Бо айтырыгны шыңгыы көдүрзе чогуур.

Маңаа чамдык чүүлдерни бижип көрейн. Оорлаар чоруктар Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Сүт-Хөл районнарның девискээрлеринде ам-даа бар. Кижилерниң хууда малындан эгелээш, совхозтарныынга чедир үзе сүре бээр чоруктар бар болгай. Ол малдар ийи-чаңгыстап тыптып тураа-даа, хөй кезии олчаан баар. Ооң ээлери хөй түңнүг каража-когаралга таваржып артып каар. Ооң чижээн Бай-Тайга районнуң «Кара-Хөл» совхозундан безин көрүп болур. Эрткен ийи чылда ол девискээрден хамаатыларның хууда 126 баш бода, 74 чылгы малы, «Кара-Хөл» совхозтуң 79 баш бода малы, 14 чылгы, 375 баш хой-өшкүзү ис чок барган. Оон тывылган чүве барык чок.

Мал-маганнан аңгыда, күрүнениң өнчүзү болур тудуг материалдарын, шилди, кадагны, цементини, хөмүрдашты бичиилеп дажыглай бээри аңаа-ла бир чүве дег апар чыдар. Бо чүүлдерни кижилерниң шуптузунга хамаарыштыр чугаалавайн тур мен. Ол — күрүнениң өнчү-хөреңгизинге хол дээптер кижилерге хамааржыр. Ындыг чаржынчыг чоруктар бистиң аравыска турбас ужурлуг чүве-дир. Чүък сөөртүр машиналар башкарып турар чамдык чолаачылар ап чорааны чүъгүн таныш-көрүштеринге, дөргүл-төрелдеринге эвээшбичелеп дүжүре кааптар болгай. Ылаңгыя бистиң совхозта безин ол чорук аңаа-ла бир чаңчыл болуп бар чыдар. Ону көре тура, херекке албайн, эрттирип турарывыс таарышпас. Эрткен чылдың декабрь 19-та үнген «Шын» солунга бо-ла темага бижээн чүүлүнде Кызыл хоорайның чурттакчызы Д. Кечил мынча дээн: «Үүрмек оор. Бо дыка-ла хорамчалыг дайзын ийин». Чиге-ле адаан-дыр. Апкан чүвениң хемчээли улуг эвес, үүрмек-даа болза, ажыл-агыйга ооң когаралы дөмей-ле улуг болур. Та чеже кижи ынчаар «дажыглап» турар чүве. «Күрүне оон каяа когарай бээр» дээн хевирлиг хөөннерге алзып чоруур кижилерниң бар болуп турары ол-дур.

Күрүнениң өнчү-хөреңгизинге хол канчап черле чеде бээрил? Нийтилелдиң чаагай кежииинден үнелеп четтинмес ачы-дузаны ап, четтирип тура, артык сеткил бодаарга, шынап-ла, чаржынчыг-дыр. Ону чедир бодап көрзе. Ол чоруктарга удур демисел бисте чорбайн турар деп чугаалап болбас. Демисел күштүг, хемчеглер алдынып турар. Ындыг-даа болза оорларны тудары, оларны чогуур үезинде илередири ам-даа кошкак. Оорларны биле тура, ону дыңнатпас, чугаалавас кижилер база бар болгай. Мал-маганын оорлаткаш, аразында бүдүү төлежип ап турар чоруктарны канчаар көөрүл? Оорларның бажын эттендирип турар ол кижилерни көрбээчеңнеп эрттирбес болза эки.

О. САРЫГ-ДОНГАК.

«ТАЙБЫҢ ДЭЭШ КАДЫ»

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Чазактарның эвес организацияларның «Тайбың дээш кады» деп лозуң-биле Женевада эртип турар делегей конференциязының сорулгазы Тайбыңның делегей чылының программазында айыткан сорулгаларны боттандырып чорударынга дузалаары, тайбыңның болгаш айыыл чок чоруктуң, кижи төрелгетенниң тайбың хөгжүлдезиниң эрге-ажыктарынга ажыл-чорудулганы идепкейжидери болур.

Ооң киржикчилеринге КНО-нуң чиңгине секретары Х. Перес де Куэльярның чагаазында «боо-чепсекти эндере бүдүрерин кызыгаарлаары болгаш адактың сөөлүнде соксадыры амгызы ышкаш кажан-даа мындыг эргежок чугула турбаан» деп айыткан. Ол сорулгаже орукту Тайбыңның делегей чылы телевилеп тургузар арганы берип турар деп, КНО-нуң чиңгине секретары айыткан.

ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың удуртукчуларының ноябрьда Женевага ужуражыышкынының үезинде чедип алдынган түңнелдер херек кырында боттанган турарынга бүгү делегейниң улузу ынаныышкынны илередип турар деп, киирилде сөзүнге конференцияның даргазы Марек Хагмайер демдеглээн.

Херээженнерниң деӊ эргези дээш шимчээшкининиң сураглыг ажылдакчызы Маргарита Папандреу Совет Эвилелиниң боо-чепсекти эндере бүдүрерин соксадыр болгаш ядролуг чепсекти бүрүн чок кылырының талазы-биле сөөлгү тодаргай саналдарын билчиринге болгаш бүзүрежиринге үндезилеттинген күрүнелер аразының чаа харылзааларынче шилчип кирерине ховар онзагай арга боор болур деп онзалап демдеглээн.

Конференцияның киржикчилери тайбыңның болгаш айыыл чок чоруктуң айтырыгларын ажылчы беш бөлүкте чугаалажырын уламчылап турар.

ЖУРНАЛДЫҢ ДЫҢНАДЫ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «Авиэйшин уик энд спейс текнолоджи» журналдың дыңнадып турары-биле алырга, космостуң хөй удаа ажыглаар «Колумбия» корабльның экипажы бодунуң чеди хонук ужудуушкунун дооскан, ол экипаж НАСА-ның удуртулгазының бадыткап турганы ышкаш, тайбың шинчилелдер болгаш шенелделер чорутпаан. Ужудуушкуннуң программазынга хайгаараарының болгаш угланыр башкарарының [illegible] чаа херекселдериниң чажыт шенелделерин чорудары кирген турган. Ол херексел болза «сылдыстар дайынының» программазының чугула кезээ болур. Шенелделерге экипажтан аңгыда, АКШ-тың шериг-агаар күштериниң самолёттары база киришкен, олар шимчеп чоруур [illegible] ролюн күүседип турганнар.

Аяк шайны аартап ора...

БИЛЗЭЭМ

Назы-харны деңге көрүп,
Найыралды бедик сагып,
Аравыста ынакшылдың
Арыг, шынын илереткен —
Белек кылып
Берип кааның
Чиңгир-ногаан өңгүр
билзээң,
Чидирбезим ынак билзээм.
Кожа-кады чурттавас бол,
Холдар тутчуп кыштавас бол,
Бодувуска бердинипкен
Бодалывыс сорунзазы —
Белек кылып
Берип кааның
Чиңгир-ногаан өңгүр
билзээң,
Чидирбезим ынак билзээм.
Чараш чечек салбактанган
Чалыы үең сагындырган
Өшпес одуң чалбыраажы,
Өлгүжемче чарылбазым —
Белек кылып
Берип кааның
Чиңгир-ногаан өңгүр
билзээң,
Чидирбезим ынак билзээм.

О. СУВАКПИТ.

ЭЛЭЭР-ЭЛЭЭР

Эрткен чылдар коптарган
чоор,
Экк-багын сурааштың
чоор —
Сактырымга,
амгы хүннер
улам-улам
Чараш көстүр,
чаагай көстүр ышкаш
ийин.
Кудумчуга баскылаар мен,
Клубка-даа оргулаар мен —
Эрбенниг сөс,
чованчыг чаң турбас
болду.
Эптиг чугаа,
ээлдек чаң-на арбыдаан-
дыр.
Ажылчыннар аразынга,
Автобуска чоргулаан мен —
Барган-четкен черлерим-не,
сагышта дег,
Маажым-шөлээн,
арыг-силиг көстүр болду.
Алгыш-кырыш үзүлбес
дээн
Арай ындыг бажыңнарга —
Сонуургалым тевии-биле
киргилээн мен:
Чон дег,
ынчаар,
эптиг-чөптүг оргулаар-
дыр.
«Сагыш-сеткил хөөрежирде
Чаңгыс дашка чүве
болза!» —
Өжегерээн ынча дептеш,
кижилерден
«Өөдежок!» дээн чемелелди
дыңнаар болдум.
Кала-даа-ла чорууурумга
Карак таалап, чүрек
чыргаар —
Көрген,
душкан улузумнуң
төдүзү-ле
Хөглүг-хөглүг,
элээр-элээр —
экизин аар!

М. ӨЛЧЕЙ-ООЛ.

Эрес-дидим чорук

ХҮЛЕРДЕН ШУТКУП МӨҢГЕЖИТКЕН

ГДР-ниң найысылалында Трептов-паркта совет хостакчы-дайынчыга тураскаал бар: оң холунда хылыжын куду салып бадырыпкан, солагай холу-биле бичии уруг куспактап алган хүлер солдат. Бичии кижиниң аңаа бүзүрели ооң так куспактаныпканындан илдең. Сагыш-сеткилди доюлдуруп кээр ол тураскаал тайбыңның символу апарган. А солдат сапыктарының кырлап алган турары кас демдектиң бузундулары гитлеризмни узуткаан Совет Армияның маадырлыг чорууну улустарга сагындырып турар.

...Берлин, 1945 чылдың часкы эртени. Генерал-полковник В. И. Чуйковтуң армиязының 220-и гвардейжи полугу Ландвер-канал дугаар турушту ээлеп алган. Атакага белеткел чорупп турган — «солдаттар салчыгаштар дээп, халдап кирер танкыларга элезинниг шоодайлар азып ажылдаан.

Николай Масалов үрелген бажың иштинге орган, оон ол чарыкта эрик эки көстүр болган.

Ол чарыкта — империя канцеляриязы, ону СС-тиң «Адольф Гитлер» дивизиязының кезектери камгалап турган. Олар дүжүп бербес деп шиитпирлээн. Атакаже кирер дээн медээни манап, сибиряк каяа үңгеп, каяа маңнап эртер апаарын бодап орган.

Сезиктиг ыржымны хеертен бичии уруг ыызы үрепкен:

— Му-утти, му-утти (авай, авай)...

Аарышкыны шыдажып эртип болур, чидиг бистерниг изиг бузунду дээптерге, алгырбайн барып болур, медсанбатка сени кезип, катап даарап турда диштиң ызырыргаш, ыттавайн шыдажып болур. Өлүмден коргарын күш-биле базырып ап болур. Сталинград чоогунга үгер-500 эктары дорт деген блиндажтарга Николай Масалов ийи-даа удаа дириге хөмдүрген. Ынчалза-даа чаш кижилерниң түрег-качыгдалын аңаа көрүп эртер арга чок. 1945 чылда ол часкы хүннерде Николай Масалов Берлинниң чаштарын көрүп пат болган. Хирлиг, аргажок арган бичии кижилер солдаттарга коргуш чок чеде бергеш, кандыг-ла-бир саваны сунар. Совет дайынчылар оларга кадыын каап бээр, хлеб, чигирин бергилээр...

— Мутти — деп, көзүлбес чаш база катап кый дээн.

— Көвүрүг адаанда-дыр — деп, бир-ле кижи чугаалаңган. — Ынаар канчап-даа четтинмес.

Масаловтуң органы бажыңның ханазында улуг ойбактан хертеш көвүрүгге чедир алдан ажыг базым хире. Сибиряк ол алдан базымны фашистерниң хараалының адаа-биле үңгеп эрткен. Дээскиндир, кудумчу дажын кызаңнадыр, октар саарлып турган. Кезек черни маң-биле эрте халааш, Николай көвүрүг адаанче кире берген...

Арыпканындан көңгүс чиик, ак баштыг кысчыгашты ол танкистерге хүлээдип берипкен. Оон полктуң тугун тудупкаш, атакаже кирипкен. Сибиряктың ол маадырлыг чоруу совет скульптор Евгений Вучетичиге Берлинниң Трептов-парыгынга тургузар дээн тураскаалдың идеязы болган.

Масалов төрээн суурунда чурттап орар. Пенсиялай берген, уругларының уруглары көвүдээн.

Черниң бүгү уруглары аас-кежиктиг болзун дээш, тайбың дээш демисежир ужурлуг деп, ол санап турар. Тайбың дээш, уругларның аас-кежии дээш ол дайылдажып чораан, аңаа ол бодунуң бүгү чуртталгазын бараалгаткан.

Петр ВОРОШИЛОВ,
ПМА-ның корр.
Кемерово область.

НЕМЕЙ ТАЙЫЛБЫР:

Н. И. Масаловтуң чугаазындан: Ыы дыңналган черге арай деп чеде бердим. Чаражы хөлчок херээжен кижи өлүрткен чыдыр. Чанында идик-хеп суккан боошкун. Эсэсчилер ооң оргазынче боолаан болду, олар бүзээлеткен ижээнинден кымны-даа, боттарының безин улузун үндүрбейн турган. Хөөкүй сөөлгү күжүн чыып алгаш, көвүрүг адаанче үңгеп кире берген хевирлиг. Өлген иезинден үш хире харлыг уруг так куспактаныпкан «Мутти, мутти» деп далып ыглап чыдыр. Холга ап аарымга — ыттавайн барды...

Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры маршал В. И. Чуйковтуң сактыышкыннарындан: — Уругну ап алдым! — деп, Масаловтуң үнү дыңналып келди. — Оттан ажыдыңар. Колонналыг бажыңның балконундан пулемёт-биле адып турлар, Боостаазын дүй идиптиңер!..

Ынчалзажок артбелеткел үези чедип келген. Үгер-боолар дииңейнип үнген. Сагыжымга, бүгү фронт оруу солдаттың маадырлыг чоруунга салюттап турган ышкаш болду.

Скульптор Е. В. Вучетичиниң сактыышкыннарындан:

Потсдам конференциязының соонда, К. Е. Ворошилов мени келдиртип алгаш, Тиилелгеге тураскааткан тураскаалдың төлевилелин кылырын сүмеледи. Аңаа турганнарның бирээзи мынча диди: тиилекчилерниң Потсдам декларациязынга совет улустуң өмүнээзинден эш Сталин ат салган, ынчангаш ансамбльдиң төвүнге ооң овур-хевири турза эки боор.

Чагыгны дүрген күүседип шыдадым. Чурукчулар, скульпторлар мактап турдулар. Ынчалза-даа меңээ арай-ла бир чүве четпес болду. Берлинге немец уругларны айыылдыг зонадан үндүрүп, камгалап турган солдаттар ынчан сагыжымга кирип келди.

Берлинге баргаш, ындыг маадырлар-биле ужуражып, оларны чуруп, чүс-чүс фоточуруктарны тырттырдым. Чаа бодал башка кирди: «Бичии уруг куспактап алган солдат». Бир метр дурттуг ындыг фигура кылып алдым.

Кремльге эскизтерни көргүзүп турумда, уран чүүл чөвүлелиниң кежигүннери баштай кылганым бүдүн чартык метр скульптураны сонуургаап болдулар. Сталин келди. Эскизтер тургузуп каан столду долгандыр чымчак-чымчак баскылап эрткеш, менче каваан дүйүп көрдү:

— Дыңнаңарам, Вучетич, бо... салдыг кижи силерниң хөңнүңерге дээппээн чүве бе? — дээш, бүдүн чартык метр фигураның арнынче даңзазының соруулу-биле айытты.

— Амдызында чүгле эскиз-тир — деп, бир-ле кижи мени камгалап, болушту.

— Автор контузиялаткан боордан башка, дылы бар кижи — деп, Сталин ону үзе киргеш, ийиги скульптураны көре берди.

— А бо чүл?

— База эскиз-тир — дидим.

— База... ынчалзажок ындыг эвес-даа ышкаш — дейдир. — Көргүзүңерем.

Саазынны адырыптым. Солдаттың дүрзүзүн бүгү таладан топтап көргеш, Сталин аңаа турганнарны караа-биле эргээш, кыска хүлүмзүрүп, чырыын чырташ кылды:

— Бо солдатты Берлинниң төвүнге, чевегиниң бедик тейинге тургузуп каалы — дээш, чөпсүнмээн чугаа манап, даңзазын кыпсы берди. — Ынчаар шиитпирледивис че. Хүлер күчүтен, тиилекчи, уругну куспактап алзын — фашизмден хосталган чоннуң чырык идегелдери ол...

Оон меңээ чугаалады:

— Чүгле, Вучетич, солдаттың холунда автоматты эске бир чүве-биле солуп каңар ам. Автомат дээрге бистиң бо үевистиң аңаа-бир чүвези ышкажыл, а тураскаал чүс-чүс чылдарда турар болгай. Бир-ле символ болур чүве болза. Чижээ, хылыш-даа болгай-ла. Аар боткур. Хылыжы-биле солдат кас демдекти буза шаап каан. Ол хылыжын салып бадырыпкан турар, ынчалза-даа күчүтен мегени ук хылыжын кедүреринче албадапканның шоруу-ла. Чөпшээрежир силер бе?

РСФСР-ниң алдарлыг тудугжузу Г. Кравцовтуң сактыышкыннарындан: Берлинге тураскаалды онза чугула даалга кылдыр көрүп турган. Тускай тудуг эргелели-даа тургускан.

Мемориал 280 муң дербелчин метр черде чаптылган. Чеди муң тудугжу ону үш чыл ажыг үеде кылып келген. Мемориалдарга чагыгны Москва безин кайгаан — кара болгаш өңнүг металлдар, муң-муң кубометр гранит, маны... Ол бергедээшкинден та канчап үнер турган чүве ийик. Дуза хенертен келген. Гестапога хоругдаттырып чораан, кедергей хилинчектенген, арып-доруупкан немец кижи меңээ кээп ужурашты. Бистиң солдаттарывыс үрелген бажыңнар тогланчыларының аразындан маны бузундуларын чыып турарын көрүп кааш, өөрүнчүг медээ чедирип келген кижи болду: Берлинден чүс километр хире черде, Одер хемниң эриинде гранит шыгжаан чажыт склад бар. Ол ук даштарны дүжүреринге дузалажып турган, душ болуп шаажылалдан чайлаан... А ол даштарны Гитлерниң дужаалын ёзугаар ...Россияны тиилээнинге тураскаал кылырынга белеткеп турган чүве боор-тур эвеспе. Ындыг база боор-дур. Чок, төөгүнүң кым-даа мегелей албас!

В. ДОЛМАТОВ,
В. КОСТЮКОВСКИЙ.
(«СОВЕТСКАЯ РОССИЯ» солуундан).

ЧАҢГЫС ЭПТИГ ӨГ-БҮЛЕДЕ

ЛИТОВ ССР. Вильнюстуң амгы үениң саналга техниказын бүдүрер кылдыр тускайжыттынган саналга машиналары кылыр В. И. Ленин аттыг заводу найыралдыг, хөй националдыг коллективи-биле онзаланып турар. Ында литвалар, орустар, белорустар, поляктар — он беш националдың төлээлери эгин кожа ажылдап турар. Найыралдың болгаш бот-боттарын хүндүлежириниң ёзузу ында бүдүрүлге болгаш социал байдалды экижидериниң кол бырызы болуп турар. Ол чорук заводтуң экономиктиг көргүзүглериниң бедидеринге база идиглиг. Он бирги беш чылдың сөөлгү чылының бүдүрүлге планын завод ажыр күүсеткен, элээн каш миллион рубль арыг орулганы пландан ажыр алган, ооң бүдүрүп турар продукциязының тозан хире хуузун хүндүлүг беш-булуңчук-биле үнелээн.

Ажылчын коллективтиң социал-хөй-ниити амыдыралының бүгү адырларында национал онзагай талаларны барымдаалап турар. Тус черниң радиозу үш — орус, литва болгаш поляк дылда үнүп турар. Бот-тывынгыр уран чүүлдүң концертинге поляк краковякты көрүп, литваның национал хөгжүм херекселин, тааланчыг гармоньну, белорус аялгаларны дыңнап болур.

ЧУРУКТА: электрон цегиниң ажылдакчылары — радиоаппаратура регулировщиги Руслана Ясинявичус биле монтажчы Татьяна Буркованың Вильнюстуң Бадыланыышкын ордузунга болган кудазы. База бир интернационалчы аныяк өг-бүлениң немешкени ол.

М. БАРНАУСКАСТЫҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

◆Новелла◆

ЭЖИМНИҢ «ЭМНЕТКЕНИ»

Хүн үнүп келгенде, эжим Дозур-оолга аъш-чем садыының чанынга ужуражы бердим. Кижимче таакпы сунарымга, чүгле бажын чаяр.

— Чаа, кайы хире хондуң, эш? — дээш, карманымга чораан отту ужулгаш, таакпы кыпсы бердим.

— Эки, эки, эш. Артында-ла курган, а ол хирезинде өөрүшкүм, аас-кежиим өпейлеп-ле турдулар... Узун даңның атканын-даа эскербедим...

— Солунун аа. Мен шала эрттирипкен хире болдум, борбак баш ишти ам-даа дунааргай ийин. Бистиинге бараалам, айбыга чорууурум бо-дур — дидим.

— Мени ынча диве. Харын бистиинге бараалы. Уран манчы тудуп турду, ооң мүнүнден дер-бузуң төгүлдүр аартавыт, бак дер үнген соонда, бажың аязы-ла бээр ыйнаан — дээш, Дозур-оол мени сурган эгеледи. А мен эжимниң мыя бо каш хонук иштинде мынчаар кижизий бергенинге өөрүп, мындаа бистиң бажыңывыска чорааш, хөөреп олурганын сактып келдим.

Ынчан Дозур-оол биске хол курут-даа келбээн. Бирээн «дергилеп» алган, а бир «кургаг» чүвезин орту эрттир чык кылып алган, мээң-биле ол-бо баштактанчып-даа каап, а чамдыкта шүлүктеп, ырлай-даа каап, олурган чүве.

— Эх, амыдыралымны. Аныяк чаш ынакшылымны! Че, ол-даа канчаар. Чүс чыл чурттааш, чүс кадай алыр эвес. Эжиң шүлүктей каапсын, дыңна шүңме, эш! — дээш, мээң эктимге холун салгаш:

— Шынап-даа болза — дээш, кижим ырлап эгеледи:

— Оош, кужүр Дозурну аар! — деп эжимни өнемчиттим.

Чыргакының чылбай суунга
Чыда-ла эштир чылан-на мен.
Чындыр кара кулугурнуң
Шынзылгалыг эжи-ле мен —

дээш, хөрээн хозаткылай-дыр ол.

Ынчап олурувуста, эжик халырт дээн соонда, мээң «кады-кырааным» кирип келди.

Дозур-оол-даа, мен-даа бук диведивис.

Дозур-оолдуң аажы-чаңын өг ишти пат билир болгаш ынчалчык бе. — Уран сени манап тур, даштын, ындыг чараш кысты... — деп чорда, Дозур-оол ыыт-дааш чок тонун кеткеш, байырлашпайн-даа үнүпту.

«Кады-кырааным» кезек думчуктанып чоруй, бар-ла шаа-биле каттыра берди...

— Орта сен бе? Бо канчап бардың, аваш.

— Бо-ла Дозур-оолду аар. Уранның чүгле адын адаптарымга-ла бурт диди ышкажыл. Шынап-ла, ынакшаан аа. А сен ооң-биле — дээш, менче чиктии кончут кылдыр көрүп кээрге, чавызап бады барган мен.

Бажыңымга кел-сал-ла Дозур-биле садыг чанынга ужурашканымны, ооң-биле чүнү хөөрешкенивисти кадайга тө каап бердим.

— Ону Уран изиг ынакшылы-биле «эмнеп» алганы ол-дур. Ол ам, моон соңгаар бажын силгип-даа чорбас. Көөр сен. А сен? — дээрге, балдырым сирлеш дээн. Сугдер думчуум кырынга кыладайны берген боор.

М. ДОРЖУ.

Рассказ

ҮЛЕШТИҢ ЧАЖЫДЫ

Чымааргайның ажылдап турган бүдүрүлгезиниң коллективи шала часкаар хоорайдан хонуктуг чыгам черде бир совхозтан картофель олуртур участок айтырып алган. Ынчан Чымааргайга хөлчок кадыг, шириктери безин олчаан, сай-даштыг чер онаашкан. Ол ону эки, бак деп далдап-даа турбайн, картошказын олуртуп каан.

Күзүн ажаап алыр дээш баарга, демги участогундан шоолуг-ла чүве үнмээн, кыяр сиген, чашпан тудуп чээн боор-тур. Ам канчаар, «каарының орнунга амзааны дээре» дээни ышкаш, күш үндүрүп олурткан болганда, казып тургаш, шоодай ажыг картошка алган мындыг.

А ооң соонда чылдарда Чымааргайга чүве элдептии-биле аайлажып турар болу берген. Ийиги чылында кадыг шириктиг эвес, сай-даш чок эки чер онаашкан. «Согур душ боор эки чер таваржы берген-дир» — деп, Чымааргай ынчаар бодаан. Орта картошка олурткаш, күзүнүнде мырыңай чээрби шоодай чедир савалап алган. Үшкү чылында алган чери улам-на экижээн, дүжүдү база талыйган. Дөрт дугаар чылында шуут онза чер берип каан болган. Чымааргай долгандыр көрүп турарга, бир талакы кожазы — бүдүрүлгениң директору, а өске талазында — ооң оралакчызы боор-тур. Чүвениң ужурун орта билбээн Чымааргай ам кээп арай эгеникеп, кайгап турган. «Черле канчап чылдың-на согур душ боор, меңээ эки чер таваржып турар боор? Кажар-оол канчап тур бо?...» Ындыг бодал Чымааргайның бажының иштинге кирип кээр апарган. Кажар-оол ажыл-агый талазы-биле бүдүрүлге директорунуң оралакчызы чүве-дир.

Күзүн баарга, кара хөрзүнден картошканың үнгени шуут ажаанзыргай болган. Чымааргайның эккелген барба-савазы көңгүс чедишпээн. Дөртен шоодай ажыг картошка кастынган. Барык-ла бүдүн машина чүъгү болган.

Чымааргай картошказын ийи хүн каскаш, арай боорда дооскан мындыг. Ажыл адакталы бергенде, аңаа Хөөрээр-оол кылаштап келгеш, Чымааргайның шөлде ында-мында эндере оваалап каан шоодайларда картошказын эргилдир көргүлээш, хүлүмзүревишаан, чугаалаан:

— Ана очайган кижи-дир сен але, Чымаар! Че, чежени саваладың? Шуут-ла базаарга аппарып дүжүрер сен ыйнаан?

— Че харын, санавадым — деп, Чымааргай харыылаан. — Мырыңай савазыраан дивес сен бе. Ана аттыг чүве. Чер тулган, ынчангаш дүжүт угдунмас болду...

— Сен чылдың-на черниң экизин ап турдуң чоп — деп, Хөөрээр-оол уламчылаан. — Дүжүт чылдан чылче өзүп келди. Ам кээп шуут рекорд тургусканың бо ышкажыл!

— Ындыг чүве харын — деп, Чымааргай аңаа каттышкан. — Кандаай чүве, аайлажы бергени ол ийикпе. Чыл санында ыяап-ла эки чер онаажыр дивес сен бе. Ана хөктүг чүве, өжегээр-даа ынчап турганзыг.

— Өске улустарның онаашкан чери хирелиг болгулаар-дыр — деп, Хөөрээр уламчылаан. — А сеңээ кезээде эки чер таваржыр. Черле чүге ындыгыл? Ооң ужурун билип тур-ла сен ыйнаан?

— Че харын, онаг ынчаар таваржы бээр чүве ыйнаан бо. Оон башка ында чүү деп...

— Чок, тала, ындыг эвес! — деп, Хөөрээри ону үзе кирген.

— Анаа-ла онаг ынчаар таваржы бээр боор бе. Онаагдан хамааржыр чүве болза, директор канчап чылдың-на черниң экизин алыр-дыр? Өске улус чүге ол-ла хевээр, багай черинде олурбушааныл ынчаш? Ында ужур-ла бар деп бил.

— А ооң ужуру чүдел? — деп, Чымааргай Хөөрээр-оолдан сонуургаан.

— Ону билбес кижи сен эвес-ле ыйнаан сен! — деп, Хөөрээри мындыг болган.

— Мээң-не билбес чүвем-дир, кужүрүм. Ындыг-андыг чүве-даа сонуургап чорбас кижи мен.

— Ынчаарга бээр аа де! — деп, Хөөрээр-оол сула салган. — Сени ооң ужурун билир кижи деп бодаан болгай мен. Билбес болзуңза, канчаар. Мен «үлештиң чажыдын» сеңээ ажыдып бээр апаар-дыр мен. Баштайгы чылыңда багай черге таварыштың. Чүге де? Чүге дээрге, ынчан эрге-дужаалың шоолуг эвес, деңгүп-ле табельщик турдуң чоп. Ийиги чылыңда оон эки чер алдың. Ындыг але? Чүге дээрге, эрге-дужаалга бурунгаар бир базымны кылып, кассир апардың. Ынчангаш үлешке сеңээ чүгээр черни бергени ол-дур. Ооң дараазында чылын оон-даа эки черге таварыштың. Ындыг болбас арга чок, чүге дээрге сен кассир эвес, а бухгалтер болдуң але. Көрдүң бе, акша-төгериктиң бажын билир бухгалтер кижиге багай чер бээр боор бе! А бо чылгызы көңгүс билдингир херек-тир. Мырыңай кол бухгалтер кылдыр дешшидиң. Ооң ужурундан черниң эң-не экизин директор биле сеңээ бергени ол. Шалың-чажың, шаңнал-мактал кол бухгалтерден хамааржыр-ла болгай. Ындыг болганда, тулган участокту сеңээ «сеңнээни» билдингир ышкажыл.

Чымааргай ам көңгүс аңгадап калган, аксын аазадып алган, үнү чиде берген олурган. Шаг болганда, карактарын чивеңнетпишаан, мынча диген:

— Ана элдеп чүве тургулаар-дыр але... Мээң дүжүмтүлүмге кирбээн чүве-дир. Уваа, Кажар-оолдуң овуузунун ам-на сактып тур мен. «Тулган чер сенде эвеспе, ону соң даарта бодаар апаар...» дигилеп турган чүве болгай. Кончуг кажар азаң мени ынчаар «чемгерип» алгаш, кандыг-бир чүве таарыштырарап деп турганы ол-дур эвеспе. Ам-на хамык чүвениң ужуру билдинип кел чор.

— Ол, ол харын! — деп, Хөөрээр-оол ону деткээн. — Кара аяк харыылыг, кадыр дөш девүнчүктүг дээр болгай. Ам харыыдаарың арткан кижи-дир сен. Думчуктан дузактап алганда, чедип турда амыр чүве-ле ыйнаан але?

Дараазында чылын Чымааргай картошка тарыыр чер алырындан шуут ойталаан. Кажар-оол баштаан кезек кижиниң кажарлап, аайга кирип алыр дээш таарыштырып турганын ол ынчаар эскерип кааш, овуузунга алыспайн барган.

К. АРАКЧАА.

Редактор В. С ШАРАВИИ.

СОНУУРГАКТАРГА

2000 ЧЫЛДА ЧЕЖЕ БОЛУРУЛ?

Делегейниң бүгү чурттакчыларының хөй нуруузу херээжен чон болуп турар деп, британ специалистер санап көрген. Оларның бодап турарын ёзугаар алырга, 2000 чылда делегейниң херээжен чурттакчыларының саны 3 миллиард чеде бээр азы эр улустан 175 миллион хөй болур.

УЗУН НАЗЫЛЫГ КУШ

Бажыңга өстүрген дириг амытаннар кижиден мурнай кырып кадыр. Ынчалзажок Ливерпуль хоорайда Джимми деп шоолалыг попугай чоокта чаа 105 харлаан. Ооң ээзиниң чугаазын ёзугаар алырга, ол кушту кырган адазы эрткен чүс чылдың чеден чылдарында Амазонияның девискээринден тудуп алган.

ТВ

ЯНВАРЬ 25-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». 8.45 — «Куш ужар бедиктен Латвия». Док. телефильмниң баштайгы көргүзүү. 9.05 — «Бедүүн — чарын шыннар». Ада-иелерге тележурнал. 9.35 — «Каңтаар дыштанып турар бис». Красноярскиден дамчыдылга. 10.00 — «Кадыкшыл». Док. фильмниң баштайгы көргүзүү. «Буянныг чорук». Киев хоорайның хирургтарының ажылының дугайында. 10.50 — «Кижи. Чер. Октаргай». 11.35 — «Пальмалар болгаш хар чуртунда». Индияның бо хүнгү амыдыралының дугайында. 12.05 — Бүгүдеге болгаш кижи бүрүзүнге. Горький областың Богородск хоорайының бүдүрүлге черлеринде массалыг херегжелдиң бараанннарының шынарын экижидериниң айтырыглары. 12.35 — «Билдингир-даа болза, элдептиг». 13.35 — «Шуптузу сээң дугайыңда». Фильм-концерттиң баштайгы көргүзүү. РСФСР-ниң улустуң артизи Ю. Марусинниң киржилгези-биле. 14.05 — Бөгүн делегейде. 14.20 — Гайдарның маадырлары экранда. «Школа». 3-кү сериязы. «Эгелекчи». 15.25 — «Үе болгаш бодунуң дугайында». Шүлүктелдиг антология. Валерий Брюсов. 15.45 — Айтырыглар — дилээшкиннер — шиитпирлер. 17.15 — Бокска ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың шилиндек командаларының ужуражыышкыны. 18.30 — «9-ку студия». 19.30 — «Ужураллар фильминиң экраны». «Дүнеки таварылга». Уран-чечен фильм. 21.00 — «Үе». 21.35 — «Игорь Моисеев силерни чалап тур». 22.55 — «Чараш чүүлче оруктар». Калинин хоорайның архитектуралыг тураскаалдары. 23.30 — 23.40 — Медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.20 — «Сад меңээ дүшке кирген». Эртем-тайылбырлыг фильм. 8.30 — Ритмниг гимнастика. 9.00 — «Эртенги почта». Музыкалыг дамчыдылга. 9.30 — «Кодан хойнуң дүргени». Док. телефильмниң баштайгы көргүзүү. 10.20 — Краснодар хоорайның аныяктарының болгаш студентилериниң ниити ырызының концерти. Краснодардан дамчыдылга. 10.50 — «Бир эвес делегейни көөрүксеңизе». Выборг хоорайының уругларының уран чүүл школазының дугайында док. телефильм. 11.15 — «Борис Доброправов». Док. телефильм. 12.10 — «Ол бүгү оон дугайында». Алды сериялыг уран-чечен телефильм. 5-ки сериязы. 13.20 — «Чүү? Кайда? Кажан?». Телевикторина. 15.30 — «Субботада кежээ». «Бистиң бажыңывыста» деп музыка-хөгжүмнүг программа. 17.00 — «Аян-чорукчулар клуву». 18.00 — Москва Консерваториязының улуг залы. Пианист Джон Оглоннуң (Великобритания) концерти. 20.00 — «Тамчыктыг удуваар, чаштар!». 20.15 — Штраустуң музыказы. Ленинградтан дамчыдылга. 21.00 — «Үе». 21.35 — «Экранда — кинокомедия». «Дөмей-ле». 23.05 — 23.35 — РСФСР-ниң улустуң артизи В. Мешериниң удуртулгазы-биле электромузыка хөгжүм херекселдериниң ансамблиниң концерти.

Садып алыкчыларның кичээнгейинге

Силерге эптиг болзун дээш база садыгның культуразын бедидер сорулга-биле, Бүгү-эвилелдиң коммунистиг субботниинге болгаш СЭКП-ниң XXVII съездизинге алдар болдуруп, январь 26-да, воскресеньеде, 10 шактан 15 шакка чедир Кызылдың үлетпүр бараанарының садыының № 8 «Комиссионный», № 9 «Тудуг материалдары», «№ 20 «Канцеляр бараннары» (Дачная кудумчузу, 1) магазиннерден аңгыда өске бүгү магазиннери ажылдаар.

КИНО

ЯНВАРЬ 25-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ночные воришки» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Приключения Буратино» 9.40, 13.00, «Чингачгук — Большой Змей» 11.10, 14.30, «Багратион» 16.30, 19.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Приключения Али-Бабы и 40 разбойников» 14.00, «Фотография в свадебном альбоме» 16.40, 19.20 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Иди и смотри» 14.00, 16.50, 19.40 шактарда.

ШЫН Редакцияның адрези:
667000. Кызыл. Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 3, Телефоннары: редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш үлетпүр килдистериниң 2-31-75, пропаганда болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, культура килдизиниң 2-23-54; хөдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Чагыг № 3219.

Тыва АССР-ның Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле күрүне комитединиң типографиязы, Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1.

ТС—00835.